
Om Rødkleber.*)

• **H**vad Hveden er iblandt Kornsorterne det er endnu mere Kleveret iblandt Foderplanterne, af hvad Art de end ere. Velgjørende i sit Liv, virker det ogsaa endnu efter sin Død velgjørende fremad paa de kommende Plantearter til 2det, ja 3die Led. Kleveret er og bliver Hovedstøtten i ethvert med Kraft drevet Agerbrug, og ved Siden af det ere alle øvrige Foderplanter, dog med Undtagelse af Græsset, Surrogater, altsaa kun gode og antagelige i Mangel af Hovedsagen.

Maaskee kunde denne Løbtale over en Gjenstand, som paa en vis Maade er hævet over al Roes, og almindelig bekjendt som saadan, synes overflødig for den allerførste Deel af mine Læsere, og dog er det sidste ikke Tilfældet. Man skulde neppe troe, at der i Lydskland og endnu mere i Frankrig virkelig gives Egne, hvor Bonden ikke vil besudle sin Mark med saadant Løi, som Klever; hvor han efter sin Troe og Udtryksmaade: "ager Hveden hjem paa

---

*) Af Schwarz's Anleitung zum praktischen Ackerbau, 2ter Band.

Kleverboguen,” det vil sige: ved Kleveret vilde formindste sin Hvedeafgrøde; hvor han hellere lader 10 Edr. godt, sundt og tørt Agerland ligge ud til Græsning, hvorpaa et Par Køer kummerligen vedligeholde Livet, end at besaae en eneste Tonde deraf med Klever, for derpaa rigeligt at ernære dem. Men hvorledes skulde Bonden kunne ynke Klever saalænge han har den Troe, at Kleveret forpester hans Mark ligesom Qvitrødderne; at det forgifter hans Qvæg, gjør hans Heste blinde og udpidsker hans Jord?

Vanskeligere er det at udrydde Fordomme end Qvitrødder, især naar man er bleven bestyrket i hine ved at et Forsøg, der var slet begyndt og udført, er mislykket; og endnu vanskeligere hos den Danske end hos den Udannede. Denne hænger fast ved sin Fordom fordi han ikke seer længere, hiin fordi han ikke vil see længere. Men vilkaarligt Morke er altid vanskeligere at opklare end uforstyldt. Da Kleverets Forsvar, Udviklingen af dets mange foldige Fordele, Uskadeligheden af dets Rydelse osv. vilde føre mig for vidt, saa beder jeg at eftersee, hvad Andre, navnlig Hr. Elsner i Møglinfske Aunaler VII Bind, have sagt derom. Hvad mig angaaer tager jeg ikke det ringeste i Betænkning at paastaae, at Indførelsen af Kleveravlen har langt mere fremmet det tydske Agerbrug, end Indførelsen af de saa høit priste og for det offentlige Vel (naar deres Dyrkning overdrives) temmelig tvetydige Kar:

tosler. Er det Staten om Folkeformereise at gjøre, saa tilkommer naturligviis denne sidste Frugt Fortrinnet, er det den derimod om Velstand at gjøre, saa tilkommer uden Lige Kleveret det.

§. 1. Røde Kleverarter.

Vi besidde to Urter af rødt Markklover, den ene bekjendt under Navn af spansk eller brabantisk, den anden under Navn af grønt eller steversk Klever. Dette adskiller sig fra hiint derved, at det træder 14 Dage senere i Blomster, styder længere Ranker eller Grene, og derfor paa god Forbund giver en meget stor Afgrøde og er godt skikket til Grønfoeding. I denne Henseende giver Dr. Schweitzer det et afgjort Fortrin for brabantisk Klever, da det efter hans Forsikring holder sig længere friskt og saftigt, bliver ikke saa let tørt og træet, og forbliver derfor længere behageligt for Qvæget. Destomindre egner det sig til at slaaes formedelst sine haarde Stængler, der endog som Grønfoeder, naar det er blevet noget gammelt, forsmaaes af Qvæget, og virker desuden ogsaa mindre paa Mælken, naar det bliver saa haardt. Derimod er det brabantiske Klever, formedelst sine tyndere Stængler og bredere Blade, saftigere, mere nærende, og bedre skikket til at tørres. Det busker sig meget stærkt, udfordrer derfor mindre Sædefrøe, giver ikke mindre Udbytte og bedre Høe end det steverske Klever. Desuden skal dette ikke passe for mere sandede Jorder.

Den bedste Brug, som man hos os kunde gjøre af det steyerste Klever, synes at være den, kun at besaae en Deel, omtrent Fjerdedelen, af den til Grønfoder bestemte Mark dermed, og da benytte det som Grønfoder, naar det brabantiske Klever, formedelst sin hurtigere Fremvæxt, begynder at blive haardt. Det grønne Klever giver langt fra ikke saameget Frøe, som det brabantiske; derfor kommer det hos os sjeldent reent i Handelen.

§. 2. Jordbunden.

Det røde Klever lykkes vel ikke paa alle, men dog paa særdeles mange Jordarter, og er i denne Henseende mindre vanskeligt end Lucerne. Ogsaa kunne Beliggenhed, Klima, Gjødningskraft og Behandling erstatte meget af det, som Jordbunden ellers mangler. I og for sig ynder Kleveret en mere leret end sandet Jordbund. En lidet leers blandet Sandjord er vel ikke ganske uskikket dertil, men dog kan Kleveret ikke derpaa tilstrækkeligt buske sig og skyder kun iveiret i enkelte Stængler. Desto bedre er det deraf erholdte Frøe til Saaening. Bedre og sikkrere trives det paa sandblandet Leer, endnu bedre paa Leer og allerbedst paa rigtig kraftfuld Leerjord. Som Regel kan man antage, at enhver Hvedejord, naar den ellers ikke er for sei og kold, er tjenlig for Kleveret. Men ligesom en Jord, uagtet sin Mangel paa tilstrækkelig Fasthed, kan ved sin lave Beliggenhed, ved Dybden af Jords;

monnet, eller ved Klimatets fugtige Beskaffenhed, alligevel være tjenlig for Hveden, saaledes kan den under lige Omstændigheder ogsaa være det for Klee-
veret. Men da saadanne Omstændigheder kun und-
tagelsesviis indtræffe, saa staaer Reglen fast, ifølge
hvilken Kleeveret, især ved Markens lune Beliggen-
hed, fordrer en fast, leret, dyb, altsaa vandholdende
eller saakaldet frisk Jordbund.

Hvor meget det derved kommer an paa Under-
laget bevidner Dr. Schweitzer. "Kleeveret, siger han,
trives i Regelen bedst paa en for samme ellers pas-
sende Ager, hvis nærmeste Underlag er af lige na-
turlig Beskaffenhed med Jordsmonnet, om det end,
formedelst Mangel paa Cultur, ikke har opnaaet
samme Grad af Frugtbarhed. Dette Slags Under-
lag bestaaer meest af en haardklumpet, steenblandet
Leer, der igjen hviler paa et temmeligt dybtliggende
Jord- eller Steenlag, hvorigjennem Vandet enten
slet ikke eller idetmindste vanskeligt kan trænge."
Efter samme Erfaringer kan en løs eller stærkt san-
det, altsaa til Kleeavls næsten utjenlig Mark, ved
et leret, fugtigt Underlag blive særdeles stikket der-
til; hvorfor ogsaa Kleeveret trives ret godt paa saa-
danne Steder, hvor *equisetum arvense* (Hesterumpe)
voxer frodigt.

Paa løs svampet Jord fryser Kleeveret iveiret;
paa stærkt sandet fortørres det; paa flettere bliver
det kun lavt og magert; paa udpidsket bliver det
forkuet af Udfrugt; paa tørre mod Soelsiden hel-

dende Marker henvisner det ofte; paa Straaninger af Bjerge, hvor der er Rildevæld, fryser det bort; over jernholdigt (offeragtigt) Underlag vil det, ikke frem; paa siid Jord, der i et Par Tommers Dybde gemmer et Klippelag eller en for Vandet uigjensnemtrængelig raa Leer, svigter det aldeles.

Ogsaa kan en i sig selv til Klever ikke uskiftet Jord ved for dyb Møining blive gjort saa løs og huul, at den bliver ganske utjenlig dertil. Det skyder vel saalænge det vegeterer i den fast sammentrykte Overskorpe, men sætter af saasnart dets Rødder naae ned i den løse Grund. Deraf kan det komme, at Kleveret i nogle Egne ikke lykkes saa vel paa en Mark, som i foregaaende Aar har baaret Bønner; skjøndt det dog med Fordeel kan saaes imellem Bønner. For at raade Bod paa den Ulempe, som kunde følge af denne Jordens Løshed, maa man om Efteraaret drive Saarene paa den unge Klevermark, for at de kunne træde den sammen. Endvidere kunne de fleste Jordarter, ved altfor hyppigt gjentaget Kleveravl, sættes for lang Tid ud af Stand til igjen at frembringe Klever.

Endelig forsmaaer Kleveret heller ikke den sværeste og seieste Leerjord, naar denne blot er i Kraft og god Drift, og bidrager mere til dennes end til nogen anden Jords Forbedring; thi ikke alene beriger det den ved Affaldet af nogle Blade og sine derpaa efterladte Stubbe og Rødder, men det forbedrer den tillige paa en mechanisk Maade, idet

det spalter og løbner Jorden ved sine mange, tildeels lange Rødder og bukkede Stammer. Paa en saadan Jord bliver man derfor ogsaa længere de gode Følger vaer, som det derpaa frembringer, end paa en lettere Jord. Hr. Elsner paastaer endog, at Kleveret meget virksomt bidrager til at afdede den overflødige Fugtighed, hvoraf de svære Jorder i vaade Aaringer lide, og bevidner, heri at have gjort de glædeligste Erfaringer. Kun maa man ikke smigre sig med, at man vilde faae gode Klever paa en af Bæde overvældet Ager.

Er der Kalk i Jorden, da befordrer dette væsentligt Kleverets Frødhed; hvorfor ogsaa Mergelen virker saa fortrinligt derpaa. Men faaer Kalken i Jorden Overhaand, eller ligger den derunder i ringe Dybde, som en Klippe, der i sine Kløfter begjerligt optager Vandet, og saaledes fremstjynder Markens Udtørring, saa bliver den snarere skadelig end gavnlig for Kleverne, hvilket, efter Dr. Schweitzers Vidnesbyrd, tydeligt sees paa flere Aagre i Thüringen, som derimod ere godt skikkede til Lucerne og Esparcet; Dyrkning.

Samle vi de Egenstaber, som ere gavnligst for Kleveret, saa finde vi dem i en fast, dyb og velskjørnet Kalk, eller i Jord, som er mergelholdig, muldrig, vandholdig, reen, ikke vaad, eller letsandet, tør, ikke sidd, eller offeragtig, udpidsket, ureen. En nybrudt Jord, som endnu aldrig har baaret Klever, gjør ofte herfra en Undtagelse, og kan uagtet

sine Mangler, vel bære Klever eengang; men heller ikke oftere.

”Under forøvrigt lige Omstændigheder, siger Dr. Schweitzer, trives Kleverne altid bedst paa de Agre, som have den meste Kraft og befinde sig i den bedste Gjødsningsstilstand; men den høieste naturlige Frugtbarhed og den stærkeste Gjødning ere ikke istand til at bringe dem til den forønskede Fuldkommenhed paa Jorder, som ikke besidde de angivne Egenstaber; da de derimod, paa Jorder af hiin Bestaaffenhed, lykkes ret godt, endog uden stor Kraft eller særdeles Gjødsning. Saaledes kjender jeg en overordentlig frugtbar Engbund, som i et to Fod dybt Lag indeholder den bedste Muldjord, paa hvilken alle andre Væxter trives i overflødig Fylde og Lucerne giver en uhyre Afgrøde; men Kleveret voxer i Forhold til denne Jords Kraft saa elendigt, at man ikke nok kan forundre sig derover. Men jeg kjender ogsaa igjen Agre, som have en ikke dyb, rødlig, med utallige Stene blandet Leerjord, der lover intet mindre end stor Frugtbarhed, og alligevel bærer fortrinligt, ulige skjønnere Klever end hiin, fordi de øvrige for dets Væxt gunstige Egenstaber her findes forenede.”

S. 3. Plads i Sædfølgen.

Da Kleverne ynde en reen, kraftig og vel skjønnet Jord, saa giver det sig af sig selv, hvor denne Plante, der, som Støtte for hele Voldsbruget, til-

kommer den første Plads, bør anbringes. En ved flere paa hinanden følgende Halme udpidsket og med Ukrudt besat Ager, maa ikke være det Sted, hvortil den nyttigste af alle Foderplanter forvises. Og saa følger Straffen en saadan Forseelse lige i Hælene. En kraftløs Jord bliver endnu mere affræftet ved Klever, og en skiden endnu mere skiden; istedetfor at paa kraftig Jord netop det Modsatte indtræffer. Hæve Kleverne her engang faaet Magten, saa kvæle de alt Ukrudt; medens dette, paa mager Jord, strax overbælder det unge Klever. Det er altsaa en stor Feil at saae Klever paa mager Jord, og endnu større, at lade dem komme paa en med Qvikrodder forløbet Ager, hvilket man da til Lykke hellerikke træffer paa hos en blot nogenlunde god Landmand.

For at opnaae hiint dobbelte Maal, søger man at lade Kleverne følge umiddelbart efter en velgjødet og hyppet Brakfrugt, som Kartofler, Runkelroer, andre Roer o. s. v., og man kan ikke nægte, at denne Plads er i høi Grad tjenlig for Kleverne, saa man ikke har Uret i, at ansee denne Orden for Grundlaget for et godt Agerdyrkningsystem. Imidlertid kan man heller ikke nægte, at man ogsaa udenfor denne Orden kan aale fortræffeligt Klever, naar nemlig Ageren er i tilstrækkelig Kraft og god Cultur. Kan en saadan Ager desuden snarere kaldes svær end let, saa vil Kleverne efter Brakfrugts Byg, neppe kunne maale sig med Klever efter Rug:

Byg; men det vil fordetmeste overgaae hiint, saa fremt der ellers er gaaet heel Brak foran Dingen. En Korndyrker, som bruger reen Brak, kan derfor i tredie Aar efter denne, det vil sige, efter to Sædhalme, avle fortræffeligt Klever, medens derimod den belgiske Korndyrker, som ikke brækker, men luger og atter gjøder, selv efter tre Sædhalme kan avle det samme. Frugtfulgen i en god Kornavling udelukker altsaa ikke Udsigten til en god Fodermark. Mine tidligere derober gjorte Erfaringer stadfæstede sig ogsaa for mig i forrige Aar. Omtrent 18 Morgen Kartoffel;Byg;Klever syntes intet at efterlade for Dnsket og at vække alle Forbigaaendes Opmærksomhed, og dog kunde disse Klever ikke fuldkommen sættes ved Siden af dem paa en anden Mark, paa omtrent 25 Morgen, hvor Kleveret var saaet imellem Raps;Spelt;Byg. Det forstaaer sig, at der paa dette Stykke kun var gjødet til Raps, paa hiint til Kartoffler. Men Forskjellen laae deri, at den forrige Rapsmark havde meer gammel Kraft end den forrige Kartoffelmark. Altsaa gjorde her den større Kraft Udslaget fremfor det bedre Sædomløb. Dog, hvori bestaaer vel det Bedre af Dmsløbet? Skulde ikke, paa en noget svær Jord, som er skicket baade til Rug og Hvede, det Sædsliste: 1) fuld Brak, 2) Rug, 3) Byg, 4) Klever, 5) Hvede eller Spelt, 6) Havre, være lige saa godt og lige saa fornuftigt beregnet, som: 1) Brakfrugter, 2) Byg, 3) Klever, 4) Hvede,

5) Vicker, 6) Rug? Eller hvilket af begge disse Sædkister tilkommer i det Hele Fortrinet? Dog, det Sidste hører ikke herhid! Jeg vilde blot sige, at Kleveret i den Følgeorden: Brak, Rug, Byg, Klever, kan ligesaagodt trives som i den: Braks frugter, Byg, Klever. Mindre passende, end det første Sædkiste, vilde dette være: Brak, Hvede, Havre, Klever, Hvede, Byg, og det af let gjettelige Uarsager. Endnu kan jeg forsikre, at: udplantet Kaps, Hvede, Klever, er et for dette Sidste meget gunstigt Omlob, og, paa sei Jord, ulige bedre anvendeligt end: Kartofler, Byg, Klever.

Det Anførte angaaer, som vi have seet, kun Kleverets middelbare Forgængere. Vi skulle altsaa endnu betragte dets umiddelbare Forgænger, eller den Oversæd, til hvis Beskyttelse og Bestjermelse Kleveret anbetroes. Hertil passe: Vicker, som bruges til Grønfoder, Byg, Hvede, Rug, Spelt, Hør, Havre, Hirse, og, som man paastaar, Boghvede; som overhovedet alle Væxter, der ikke ranke sig, ikke hyppes og ikke styde altfor stærkt iveiret.

Naar man antager, at Kleveret ikke lykkes saa godt efter Havre, som efter Byg, og naar dette er saa i sig selv, saa hidrører det ikke saa meget fra Havren, som derfra, at man almindeligt indrømmer Bygget den bedre Jord. Det kommer desuden meget an paa Veirliget. Da Bygget som oftest faaes sildigere end Havren, saa lider Kleveret ofte

stor Nød iblandt hiint, naar Veirliget i Mai og Begyndelsen af Juni er meget tørt.

Paa flere Steder saaer man Kleveret meget gjerne i Vintersæden, og ikke uden Grund, da Vintersæden i Reglen lægges i en kraftigere Jord, end Baarsæden. Under andre Omstændigheder anseer jeg den sidste for bedre som Oversæd.

Iblandt de Væxter, hvorunder Kleveret bedst trives, staaer, efter Nederlændernes Udsagn, Hørren, efter Pfalzernes Udsagn, Hirsen øverst. En Mark, som bliver saa godt gjødet og tilberedet, lagt saa fast og luget saa reent, som Hørren fordrer det; en Plante, som ikke skyder overdrevent iveiret, ikke sætter Stamme, bliver tidligt rustet og bragt af Marken, ere Omstændigheder, hvis Sammenstød nødvendigviis maae begunstige Klevernes Væxt. De give da allerede for Vinter en god Slæt og to fuldkomne i det følgende Aar, af hvilke den første haves 8-10 Dage tidligere end det almindelige Bygklover. Skulde man frygte for, at Kleverne, ved deres hurtige Væxt, kunde skade Hørren, saa behøver man blot først at saae dem, naar denne skal luges.

Efter Nogles Mening skal Sommerroer være den bedste Overfrugt for Kleveret, fordi de kun i saa kort Tid indtage Plads paa Marken. Med Hensyn til Boghvede kunde der, paa god Jord, hvor den naaer en Høide af 4-5 Fod, maa skee være Fare for, at den kunde qvæle Kleverne. Imid-

lertid har man dog altid den Udvei, at afmeie og opfodre Boghveden grøn. "Iblandt Boghveden, siger Thær, har jeg seet Kleverne opløbe meget tæt, og det paa en Jord, som slet ikke var stikket for dem; og da der paa den tilstødende, næsten bedre Jord, var saaet Havre og iblandt samme ogsaa Klever, saa kunde jeg tydeligt overbevise mig om den store Forskjel, som ogsaa vedblev i hele det følgende Aar. Hvem det derfor er om at gjøre, at faae en tæt Klevermark, især paa Jord, som man ikke holder ganske sikker til Klever, ham raader jeg at faae det iblandt Boghveden. Det synes ligegyldigt, om man lader denne modnes eller afmeier den grøn."

Vil man gjøre Fordring paa fuldkomment Klever, saa tager man i første Aar Kartofler, i andet Havre med Klever. Havren meies naar den er en Fod høi, kan endnu meies anden Gang, og Marken desuden tredje Gang, naar Kleverne, om Efteraaret, gaae i Blomster. Det følgende Aar har man altsaa Klever alene. "Aldrig, sagde Pastor Mayer, vil jeg faae Kleverne anderledes. Køerne give efter denne Blanding en Trediedeel mere Mælk end efter de bare Klever." Hvo som fornemmeligen besitter sig paa at holde Køer, kan neppe anvende nogen bedre Maade. Men da Kleverne kun give Foder, og ingen Halm eller Kjerne, saa er den kun anvendelig i det Smaa.

I Aaret 1823 lod jeg faae Klever blandt

Grønfordringsvulffer. Jorden var i Vinteren 1822 blevet tilbørligt gjødet og godt tilberedet. Vikkfodret blev særdeles skjønt og Kleveret gav i Efterhøst en i Avlsbruget meget velkommen Slæt. I Juni 1824 blev det tætstaaende, men noget tyndstængede Kles ver gjort til Høe, og gav et fint Foder; den anden Afgrøde blev bestemt til at bære Frøe. Denne Mark blev overgjødsket i Vinter og er bestemt til, i Sommeren 1825, endnu at give en Slæt.

At saae Kleverne alene for sig selv, altsaa uden Oversæd, er ikke raadeligt. De behøve, naar de ere skudt op, nogen Beskyttelse, som de kun kunne finde under en Oversæd. Desuden er deres Afgrøde i første Aar for ubetydelig til ene at betale deres Plads.

Have blot Kleverets middelbare Forgjængere efterladt Jorden kraftfuld og reen, saa er det liges meget, hvilke Sædarter det har været og i hvilken Orden de ere fulgte paa hinanden. Med sig selv kan det derimod ikke saa godt enes, og det er en allerede længe anerkjendt Regel, at man ikke i et kort Tidsrum maa lade Klever følge paa Klever. I det mindste sex Aar bør man lade hengaae mels lem hver Gang. Den Visere forsøger dette Mellemrum til ni og, om han kan, til tolv Aar. Man har vel troet og paastaet, at Bøvedriften heri fritog fra den almindelige Lov; men Erfaringen (blandt andet havde jeg tidligere i Schweiz et meget mærkværdigt Exempel for mig i det Store)

har viist det Modsatte, og godtgjort, at en fireaarig
 Bepeldrift vel heri giver noget, men dog intet va-
 rigt Fortrin fremfor det gamle Korn; Bangbrug;
 Noget, der hellerikke er Englænderne ubekjendt.
 "En ubehagelig Omstændighed, siger Young, ved
 Kleveravlens er, at det let slaaer feil paa Mar-
 ker, hvor det er dyrket i længere Tid. Jorden
 bliver, for at beholde den gjængse Talemaade,
 kjed af Kleveret. Om Esteraaret fremviser det
 vel skjønne Planter, men som i Marts og April
 for størstedelen gaae ind. Dette gjør altsaa en ny
 Sædfolge nødvendig. Istedet for at anbringe dem
 eengang hvert fjerde Aar, som det er Skik i Norfolk,
 bliver det nødvendigt, at udelade dem i det andet
 Sædomløb, og i deres Sted at lade Vikker eller
 Bønner følge efter Bygget. Man har derved fun-
 det sig mere sikket. Dog tør jeg ikke undlade at
 sige, at Hr. Arbutnoth, ved dybere Pløining og
 omhyggeligere Gjødning, bestandigen havde godt
 Klever hvert tredje Aar i denne Sædfolge: 1) Bøn-
 ner, 2) Hvede, 3) Klever, og det endog paa Jord,
 som egentlig maatte være blevet kjed deraf, om det
 hvert fjerde Aar var blevet saet deri. Jeg saae
 hans Klever i den nye Sædfolge, og fandt aldrig
 noget bedre.

Angaaende Provindsen Norfolk skriver den deri
 vel bevandrede og nsigtige Forster Marshall:
 "Markerne i Norfolk have nu allerede saa længe
 baaret Klever, at de, uagtet al den Umage, man

gjør sig, for at lade dem komme igjen hvert fjerde eller idetmindste hvert sjette Aar, synes at blive fjede deraf, hvorfor man udlægger dem med Rais græs."

Den af Young anførte Forbedring i den fireaarige Vexeldrift finder man punktligt efterfulgt i Landstrækningen mellem Mosel og Rhinen, nedens for Koblenz, og den ansees der for den brugelige Glendrian. Det første Omlob af den fireaarige Vexeldrift er der: 1) Roer, 2) Byg, 3) Klever, 4) Spelt eller Hvede. Den anden, som umiddelbart slutter sig dertil, er: 5) Brak, 6) Rug, 7) Urter, 8) Havre.

Latterligt er det Forslag af Crud, hvis Værk, jeg veed ikke ret hvorfor, er blevet oversat paa Tydsk, naar han tilraader, i det Tilfælde, at Jorden begynder at blive fjed af Kleveret, da at saae Lucerne og at lade samme staae 5—6 Aar. Han synes ikke at have betænkt, at dette forudsætter en fuldkommen Kuldkastelse af det indførte Sædomslob. Hvor mange Landmænd ere vel i det Tilfælde at de kunne udføre dette, og kunde de ogsaa, hvad vilde da Jorden sige dertil? Man maa søge at forebygge det Onde, da behøves ingen saa voldsom Helbredelse. Vee den, der af Ubetænksomhed, Mangel paa Kundskab, eller af Haardnakenhed vil drive sine Planer igjennem med Magt og aftrødse Naturen noget. Denne Moder lader sig ikke tvinge, som svage Modre af egenfindige Børn. *Invenien dum quid ferat, non fingendum!* Man maa der:

for, med Hensyn til Kleveret, ikke lade det komme an paa Lykke og Fromme, men altid forudsætte, at det ikke taaler at komme for ofte igjen og ikke lade sig blænde af det øieblikkelige Held. Trænger man til mere Foder, saa indskyde man itide Hvede, Rug eller Mais imellem, Jorden vil da ikke blive træt, og Kuldkastelsen af hele Driftssystemet, ved den flereaarige Lucerne; ikke gjøres nødvendig.

Den Undtagelse, som Young fandt hos Arbutnoth, beviser intet mod den anførte Regel; thi hvorledes skulde et enkelt Exempel kunne afgjøre noget imod Alles, eller dog den ulige større Fleerheds Erfaring? Har Arbutnoth tilkjøbt sig denne Undtagelse ved et usædvanligt Offer af Gjødning? eller skulde Bønnerne have bevirket, at Kleverne saa godt forligtes med sig selv? eller hvor længe har dette bestaaet? Alt dette veed jeg ikke; men vel veed jeg, at jeg kjender et Exempel paa, at Kleveret, selv hos Trevangsbrugere, forekommer hvert tredie Aar. Men saalidet som dette beviser Kleverets Jordragelighed med sig selv, ligesaalidet og endnu mindre beviser Arbutnoths Exempel derfor. Kun eet er vist, at naar Jorden først engang er blevet træt af overdreven Kleveravl, saa udfordres en Række af Aar, for igjen at udsone den dermed.

Endnu er det mig paafaldende, at Arbutnoth har befundet sig saa vel ved Kleveret efter Bønner: Hvede, da Erfaringen har viist det Modsatte i Flandren. Vi havde selv to Gange efter hinanden,

i hiin Folge, slet Klever, hvilket bevægede mig til at forandre den hidtil fulgte Drift: 1) Bønner, 2) Hvede (Spelt), 3) Klever, 4) Spelt, 5) Vicker, 6) Havre, til: 1) Bønner, 2) Spelt, 3) Vicker (afflaede grønne til Foder eller Høe), 4) Klever, 5) Spelt, 6) Havre.

Med Hensyn til sin Efterfølger er Kleveret kun en Betsignelse for Marken. Der er intet, uden at det jo kan følge efter det; intet, som ikke drager Fordeel af dets foreløbige Nærværelse. Og denne velgjørende Indsydelse virker ikke blot i det umiddelbart derpaa følgende Aar, men udstrækker sig endnu synligt til det næstfølgende. Kun Rug og Byg maae, saavidt jeg veed, undtages derfra; ikke fordi Kleveret virker skadeligt paa dem, men fordi de ikke drage samme Fordeel deraf som andre Markfrugter. Iblandt alle disse er det vel Kartoflerne, som uden Sammenligning lykkes bedst derefter, og iblandt Kornsorterne Havren. Begge Dele have endnu godt af Kleveret, om der endog muelig dem og dette er indskudt en anden Halmasgrøde.

§. 4. Markens Tilberedning.

Da Kleveret bliver saaet iblandt anden Sæd, saa deler den Markens Tilberedning med sin Oversæd; hvorved det dog er nødvendigt at erindre, at der omhyggeligere end sædvanligt sørges for den sidste. Man fortryde ikke den Umage, at give Marken en Pløining mere, flittigere at harve og

tromle den, o. s. v., da Arbeidet ikke gjælder for eet men for to Aar, og allerede ved Kleveret alene bliver saa herligt belønnet. Ingen Fornuftig vil vel altsaa indlade sig paa, at saae Klever blandt eenfuret Stnbhavre, eller blandt Byg, der følger paa maadeligt eller slet ikke hyppede Kartofler og lignende Jordfrugter.

En flittig Bearbeidning er, især paa stærk Jord, nødvendig; thi Skjøndt Kleveret ynder en fast Jordbund, saa maa denne dog saaledes smuldres, at dets Rødder kunne, især i Begyndelsen, styde ud til alle Sider, uden nogen særdeles Modstand. Men en saadan Smuldring forhindrer slet ikke Jorden fra, siden at blive fast og sluttet. En leret Mark, paa hvilken de haarde ikke sønderflagne Klumper ere nedploiede, sætter mindre eller dog uligere end en forud vel skjornet Mark. Kleverets Rødder gaae udenom de haarde Knolde, og kunne altsaa ikke faae nogen Næring af dem. Ligesaa skadelig er hiin fordærvelige Ploining, hvor Uduelighed eller Dovenskab sætter Bulker af mellem Furerne. En dybere Ploining end sædvanligt er ikke nødvendig, da Kleverets Rødder just ikke gaae saa særdeles dybt; hellerikke vilde denne være gabnlig for Baarsæden. Derimod er det overordentligt tjenligt for Kleveret, at, især paa fast Jord, denne bliver ploiet saa dybt som mueligt til den næstforegaaende Afgrøde. Deraf Nytten af hyppede Frugter, og af

den rene, godt bearbejdede Brak som Kleverets Forgængere.

Til den Ende troer jeg ikke at burde forbigaae en skotsk Landmands Bemærkning. Thi taler han end kun om Tilberedningen af den, hos os saa sjældent forekommende Noebrak, saa kunne ikke desto mindre hans Ord anvendes baade paa Kartoffer og andre Bygget forangaaende Hyppefrugter. "Til Noer, siger han, skulde første Gang ploies meget tidligt om (førend) Vinteren, og saa dybt som Hestene ere istand til. Herhos maa jeg tilføie, at det Klever, der saaes med Sæden efter Noerne, lykkes i samme Forhold som den første Ploining har været dyb. Den anden og tredje Bearbejdning af Noebrakken kan da være 6—8 Tommer dyb. Jeg er tilbøielig til at troe, at Kleverets hyppige Feilslagen i Norfolk foranlediges derved, at Noebrakken ikke ploies tilstrækkeligt dybt; da jeg er overbevist om, at Godervæxternes Frøe fordrer et dybt og friskt Jordsmon."*) Heri vil vel ingen give vor skotske Landmand Uret; hellerikke, naar han til det paa Noerne følgende Byg kun forlanger en grund Ploining af 3—4 Tommers Dybde, da det vilde være ufornuftigt at nedbringe den, ved Hyppefrugternes Dyrkning forbedrede Jord i Dybden.

*) Skotlanderen synes at oversee, at Jorden i Norfolk slet ikke taaler den dybe Ploining. Det er overhovedet vanskeligt, langt fra at bedømme Andres Driftsmaade, og vel ligesaa vanskeligt, langt fra at give dem Raad.

Men hiin Skotlænders Mening er hellerikke mindre bekjendt i England. "For, siger Sinclair, at sikkre Bedbarelsen af den ved Kleveret bevirkede Frugtbarhed for Fremtiden, er det en vigtig Betingelse, at give den, foran Kleveret gaaende, Roesæd (det samme gjælder altsaa ogsaa om Kartofler) en dyb Ploining. Talrige Exempler stadfæste denne Erfaring."

Derimod beviser et andet Exempel, hvor skadeligt det er at pløie 20 (siger tyve) Tommer dybt til den efter Kartoflerne følgende Baarsæd, bestemt til Oversæd for Kleveret. Men, vil man sige, hvilken taabelig Landmand maa den ikke være, som gjør slikt! dog kan det tjene til Trost og til at redde Landvæsenets Ære i det Hele taget, at der inden dets hele Gebeet, saavidt jeg veed, kun gives et eneste Exempel af dette Slags. Der maae jo ogsaa gives dem, som vise, hvad man ikke skal gjøre! Kan og den Glimmer, som ikke sjeldent omgiver det Overordentlige, af Uvidende blive antaget for gedigent Guld, saa bliver det dog kun Glitterguld, og formaaer i det Høieste kun i en længere Afstand ved sin Glittren at skuffe den godmodige Kjender. Skulde det anførte Exempel kunne forlede Nogen til at efterfølge det, saa maa han vide, at man kan pløie 20 Tommer dybt, og netop derfor ikke faae nogen Klever.

Det vil ikke være paa urette Sted, her at sige noget om Kleverets Dyrkning paa raa, sandet Hede:

jord. Som bekendt er Sandet, især den tørre Sandjord, om den og i længere Tid har været i god Drift, ikke den gunstigste for Kleveret, og kan kun, naar den er forberedt ved passende Sædarter, eller begunstiget ved Biomstændigheder, med Held frembringe Klever. Uarsagen dertil ligger aabenbart i dens Løshed og den deraf opstaaende Mangel paa Evne til at holde Fugtigheden. Denne Mangel bliver desto større, naar Jorden er i slet Gjødnings-tilstand; deraf synes nødvendigt at følge, at ingen Jord kunde være mindre skicket for Kleveret, end den endnu i raa Tilstand liggende sandige Hedebund. Men det er dog ikke ganske saaledes. Kleveret, som de fleste Brakvæxter, ynder en ny Jordbund, der endnu aldrig har baaret det, og bærer man sig blot noget hensigtsmæssigt ad dermed, saa kan det, under saadanne Omstændigheder, for eengang ikke blot give en tilfredsstillende Afgrøde, og det endog uden Gjødning, men ogsaa tjene Jorden til Grundlag for dens Opdyrkning og videre Cultur; thi, som bekendt, hvo der kan avle Foder paa en Hede, har vundet den!

Jeg forudsætter at man just ikke vælger et Sted paa en Forhøining, altsaa en fuldkommen tør Sandtop, eller et saadant, hvor selv den noisomme Lyng (*Erica*) ikke vil groe; men en Plaine med kraftfuld Lyng. Her begynder man fremsfor alt at affkrælle Jorden, og kaster Lyngtorvene i Hobe. Derpaa affætter man, efter en Snor, paa hver 8—10

Jod, en Flæk; Grøft af et godt Spadesstik's Brede. Af denne Grøft tager man for det første kun lidet Jord, som man henkaster hist og her paa Agrene. Denne Jord bliver ordnet noget, for at tjene til Grundlag for Brandstederne. Paa denne Jord opstables Hedetørvene i smaa Hobe og brændes. Imidlertid udgraver man Grøfterne med et Spadesstik, der gaaer saa dybt, som Lyngens Rødder naae. Med den derved erholdte Jord (Sand) jævner man de ujevne Steder paa Overfladen; derpaa renser man Grøfterne paa nye og det saa dybt som Spaden kan trænge. Denne Jord maa man saa godt mueligt udbrede over Agrene, for at der kan komme noget deraf overalt, og Aske og Klexerfrøe kan blive blandet dermed, da ellers det første vilde blæse bort og det sidste ikke spire. Det er altsaa aldeles nødvendigt, at oprense Grøfterne saa dybt.

De smaae Askebunker udstrøes siden omhyggeligt, hvorved iagttages, at ingen Aske efterlades paa Brandstederne, da disse allerede ved Jlden ere tilstrækkeligen forbedrede. Klexeret saaes paa den med Askegødning saaledes tilberedte Mark, nedbringes og fastnes ved Hjælp af en Muldharve. Paa denne Maade vil Klexeret trives langt bedre paa den faste Jordbund, end om man havde gjort sig nok saa megen Umage med foregaaende Pløining og Omvæltning.

I det første Aar vil hiin Aske være tilstrækkelig for Klexeret, men i det andet maa dette overstrøes

med anden Afke, hvortil udfordres 25—30 Edr. til en Td. Land. Derved vil man ogsaa i dette Aar kunne have skjonne Klexer, som selv endnu i det tredie kunne yde en tilfredsstillende Slæt. Gives nu en halv Gjordfning, saa kan man ofte avle Hvede, i alt Fald Rug paa en saadan Mark.

Er Marken lavtliggende og stikket til Græs- gang, saa tager man efter Afkegjødning noget mindre Klexerfrøe end sædvanligt, og udsaaer tillige Græsfrøe, hvortil især Lotusarterne (Kjellingetand) ere stikkede, dernæst de smaa Feskucker (Svingel), Gulnax, Bippegræs, blod Heire, Honninggræs, Enghavre, Raigræs og hvidt Klexer. Marken kan ligge til Græsning saalænge ingen Mos viser sig derpaa. Lidt Lyng forværrer den ikke, idet Dvæget gjerne fortærer denne tilligemed det Dvrige, saalænge den endnu er ung.

Imidlertid kan man ogsaa uden foregaaende Brænden faae Klexer paa nyligt opbrudt Hedejord. Til den Ende bliver Hedeskorpen, istedetfor at afstrækkes, sælket i Forsommeren, naar fornøden Arbeidskraft kan beleiligt afgives, og bliver liggende i denne Tilstand til Efterhøst, for at forraadne eller snarere for at henvise. Nu anvendes Dobbeltpløi- ning, hvorved Lyngtorven igjen vendes og bedækkes med den oppløiede raa Jord, som om Vinteren ved Frost og Luft taber sit raa Væsen. Om Foraaret maa Ploven slet ikke berøre Marken; thi netop derved vilde Klexeret mislykkes. Man udsaaer tvært-

imod dette for sig alene, eller med noget Særgel, eller imellem Havre, nedharver det og tromler Jorden fast. I det første og andet Tilfælde behøves intet andet end Aske (udludet Træaske), men i sidste Tilfælde, for Havrens Skyld, endnu foruden Asken ogsaa korn, forraadnet Gjødning.

§. 5. Saaningen, naar og hvorledes at iværksætte.

Med Hensyn til Tiden gjælder den Regel: at saae Kleevet saa tidligt som mueligt. Imidlertid har ogsaa dette sine Undtagelser, og retter sig i det Hele efter den Oversæd, blandt hvilken det saaes. Man kan endog saae det meget sildigt, ja endog om Efteraaret tilligemed Vintersæden. I Pfalz er det ikke ganske usædvanligt at saae saavel Kleevet som Lucerne og Esparcet med Vintersæd; rigtignok kun da, naar der ikke er gjødet umiddelbart til denne. Hr. Elsner raader til den Ende at saae Kleevet saa tidligt, idetmindste i Begyndelsen af September tilligemed Rugen, og at nedharve det ligesaa stærkt som denne. "Ved denne Methode, siger han, har jeg avlet Kleevet paa hvalvandede Sandmarker, og det staaer der i en Fylde, som man slet ikke skulde vente paa disse Steder; og uagtet Banken lunder den overdrevne strænge Kulde i forrige Vinter (1827) næsten var ganske blottet for Sne, er dog næsten ikke en eneste Busk gaaet ud." Imidlertid er det samme Forsøg to Gange flaaet Feil for Hr. Statsraad Thær. Men at man

netop bør anvende hiin Fremgangsmaade imod Kleverets Forfrysning, som Elsner paastaar, har sin Nødvendighed med Hensyn til den næste Vinter, den nemlig, der følger efter Nughosten; men desaaarsag kunde Kleveret imellem Rugen saameget desto snarere lide Skade i den første Vinter.

Man saaer Kleveret enten mellem Vinter; eller Vaarsæden. I første Tilfælde skeer saadant fra Enden af Januar til Mai. Den tidligste Sæd bliver her den sikreste. Falder der i Marts nogen Sne, saa saaer man det bedst derpaa, da Sneen saa, i det den smelter, klæber Frøet fast til Jorden. Udføres Saaningen i April, da skeer den i Forbindelse med den for Sæden gavnlige Gjennemhøvning. Kan den sidste da ikke finde Sted, saa lader man Tromlen gaae over, efterat Frøet er saaet. Er Veiriget da fugtigt, saa behøves hverken Harve eller Tromle; hvilket godtgøres baade ved Fremgangsmaaden i en Egn, jeg flere Aar beboede, ligesom, efter Bùrgers Vidnesbyrd, i en stor Deel af Kàrnthen, som og af mine egne Erfaringer. Hvor man pleier at overgjødske Vintersæden om Vinteren, kan man med Fordeel strøe Kleverfrøet derover.

I Eggen af Herzogenbusch oversaaer man Rugen ved Enden af Februar eller i Begyndelsen af Marts med Kleverfrø, harver ikke, men overstrøer det med en god Deel Torveaske. Fugtigheden, som endnu da er i Jorden, og den Frost, som endnu indtræffer og aabner den, gjør at Frøet for stør-

stedelen kommer i Jorden. Skulde Jorden ved Frosten være bleven for løs, saa tromles i April med en søer Steentromle.

Det meget tidligt over Vintersæden saade Klever har den Fordeel, at det om Esteraaret, efter Kornhøsten, ofte giver en næsten i Blomster staaende Slæt, hvilket sjeldnere er Tilfældet med Baarsæds Kleveret. Imidlertid saaes det dog sædvanligere iblandt denne end iblandt hiin Sæd, og det med Nette. Naar Tiden er om Baarsæden, saa saer man Kleveret enten samtidig med denne eller naat den allerede staaer nogle Tommer over Jorden, eller imellem begge Epoker. I første Tilfælde bliver Oversæden, være sig Byg eller Havre, først nedbragt, Kleveret derpaa saaet og kun overtrukket med et Harvetind. Paa leret Jord, som formedelst Klumpene ikke lægger sig jævnt nok efter Sædens Nedharvning, tromles først og Kleveret saaes da paa den tromlede Mark, som derefter blot gives et enkelt Harvetind. Naar Sæden sidenester er et Par Tommer over Jorden, tromles paa ny. Man pleier vel ogsaa ganske at undlade Kleverets Nedharvning, og blot at befæste Frøet ved Tromlen. Jeg var før meget for denne Fremgangsmaade, hvorved man er sikker paa, at ikke et eneste Frø kommer dybere i Jorden end det skal; men senere Erfaring har lært mig, at Kleveret, efter denne Fremgangsmaade, ved indtrædende tørt Veirlig, kun kommer sparsomt op. Den har altsaa kun Fortrinnet i gunstigt Veirlig.

I andet Tilfælde saaes Kleveret, naar Sæden er en Finger lang over Jorden; derpaa tromles, naar det ikke falder ind i meget fugtigt Veirlig. Paa rigtig tør Jord hjælper det kun lidet at nedtromle Frøet, især naar Jorden er haardklumpet; idet Tromlen saa hopper over, ofte uden at berøre Frøet, som da, i tørt Veir, ikke kommer til at spire. Der voves saaledes altid noget ved at saae Kleveret over den opskudte Baarsæd, fordi det overlades ganske til Veirliget.

Imellem begge Methododer indskyder sig endnu en tredie, nemlig den, hverken at saae Kleveret samtidig med Baarsæden, eller naar denne er over Jorden; men imedens samme spirer. Ved Havren skeer dette 8—10 Dage efterat den er saaet. Marken bliver da skrappt gennemharvet, Kleveret saaet og fladt nedharvet. Noget saadant finder ogsaa Sted i Norfolk.

"Man vælger, siger Marshall, i Norfolk et ganske eget Moment, naar man vil saae Kleveret iblandt Bygget. Dette skeer hverken, naar det sidste bliver saaet eller naar det er kommet op, men i den Tid midt imellem begge. Det falder vanskeligt at angive Aarsagen dertil. Skeer det for at vinde et Forspring for Ukrudtet, som Harven har nedbragt?*)

---

*) Jeg veed ikke at give denne Formodning nogen ret oekonomisk Betydning; men den paafølgende synes mere grundet.

Eller har denne Fremgangsmaade, hvis Nytte Erfaringen har beviist, noget Andet til Grund? Maaſkee Følgende: Bædſken i den Jord, ſom ved Byggets Nedbringelse kommer iveiret, er tilſtrækkelig til at lade det ſtrax efter ſaaede Klever og Raigræs ſpire; men den ſtrækker maaſkee ikke til begge videre Fremvæxt, derſom Regnen udebliver i længere Tid. Men ſaaer man diſſe Bærter, efter at Overfladen er udtorret til en vis Grad, ſaa ſkyder Frøet ikke førend der kommer Regn og de unge Planter ſaae Tid til at vedligeholde ſig, indtil det beſtjermende Byg tager dem under ſine Blades Skygge.”

”Frøet, vedbliver Marſhal, nedharves med to Lind, men kun baglænds, alſaa med ſtæbende ikke fremadſtaaende Tænder, for ikke at oprive enten Bygget eller Klumperne.”

Alſt alt det Foranførte vil man have ſeet, at det ved Kleverſaaeningen kommer an paa, kun at nedbringe Frøet ſaa grundt ſom mueligt, og det er den anden Hovedregel, ſom derved er at iagttage. Den ſtaaer ſaa faſt, at i Elſaß, hvor al øvrig Sæd, den maae have hvad Navn den vil, ligefra Hveden til Raps og Roer, bringes ned ved Ploven, gjøres alene en Undtagelſe med Kleverfrøet.

De Forſøg, ſom Hr. Leopold har meddeelt i ſandoekonomiſt Tidende 1808, foranledigede mig til at gjentage ſaadanne. Om end vore Reſultater ikke vare ganſke eens, ſaa ſtemmede de dog i det Hovedpunkt, at man nemlig frembringer mindre og ſvagere

Planter jo dybere man bringer Frøet i Jorden. Iøvrigt indskrænker jeg mig her til blot at angive mine egne med uueligste Omhyggelighed gjorte Erfaringer. Ifølge disse fremspirede af 100 Kleverfrøform:

med 3 Tommer tyk Bedækning	0,	Tab 100 Frøform.
— 2 — — —	27,	— 73 —
— 1 — — —	93,	— 7 —
— $\frac{1}{2}$ — — —	97,	— 3 —
uden Bedækning	7,	— 93 —

Tiden da de stjøde op var følgende:

med 2 Tommer tyk Bedækning, imellem 10de og 16de Dag, altsaa i 13 Dage.

med 1 Tomme tyk Bedækning, imellem 6te og 12te Dag, altsaa i 9 Dage.

med $\frac{1}{2}$ Tomme tyk Bedækning, imellem 4de og 8de Dag, altsaa i 6 Dage.

uden Bedækning imellem 5te og 6te Dag.

Dertil vare bestandigt de, $\frac{1}{2}$ Tomme dybe de stærkeste, de uden Bedækning svagere, de 2 Tommer dybe kun elendige Bantrevninger, som hist og her havde stjaalet sig igjennem Sprækkerne i Jorden. Af de 3 Tommer dybe viste sig efter 22 Dage end iffe en eneste Plante.

Hvad de ovenpaa liggende Frøform angaaer, saa manglede ved de Leopoldske Forsøg hellerikke et eneste, ved mine derimod spirede ikke eet, uden de 7, som alle fra Siden af vare komne en Smule i

Berørelse med Jorden. Sandsynligviis holdt Hr. Leopold det Saaede meget vaadt, jeg maaskee noget for tørt; dog gav jeg disse Forsøgspletter hver tredie Dag lidt Vand, og søgte efter bedste Skjønne at rette mig efter Veirligets Tilstand, hvorpaa man saa meget maa regne i det Frie. Paa Marken lykkedes det ovenpaa Saaede i det Hele meget godt, hvilket jeg tilskriver to Uarsager; den ene, at dette skete imellem den allerede opstudte Sæd, som yder Kleverspiren Beskyttelse; den anden, at de smaa Klumper paa Marken meer eller mindre tjene Kloverne til Bedækning, især naar Tromlen løber derover for at trykke Kloverfrøet fast. Denne Methode er altsaa ikke ganske saa forkastelig, som den efter Forsøget synes at være. Dog kan man ikke nægte, at Kloveret rigtignok i en tør Tid kan lettere derved tage Skade end ved at nedbringes.

Disse Forsøg ere gyldige Beviser for Nytten af Kloverfrøets muligst grunde Nedbringelse, og allerhøist i een Tommes Dybde. De bevise, at jo raare Jorden er, hvorved man ofte bliver nødt til en stærkere Gjennemharvning, desto mere Frøe maa man tage. Jeg bemærker endnu tilsidst, at naar, som ved Forsøget, et over Frøet drysset Jordlag af 1—2 Tommers Tykkelse er tilstrækkeligt til at forhindre saamange Frøforn fra at stige op, hvor meget mere maa dette da ikke være Tilfældet ved Markens sædvanligviis raare Overflade.

S. 6. Sædefrøe, dets Betskaffenhed og Mængde.

Forekomme der i Handelen skændige Bedragerier, saa er det ved Salget af utjensligt Kveverfrøe. Hvis Nogen skjal 10 Centner Kveverfrøe af Jorden, saa vilde man uden videre ansee ham for en Løb; og han berøvede derved dog kun Eieren en Værdie af omtrent 100 Rdl. I det Sted sælger en Anden mig 10 Centner ubrugeligt, f. Ex. ved stærk Torsring i Ovnen fordærvet, Kveverfrøe til omtalte Priis. Jeg saaer det paa Tro og Love, og det kommer ikke op; jeg har næste Aar intet Foder og gav gjerne 500 Rdl. til at jeg havde noget til mit Qvæg. Hvad skulde man kalde en saadan Nederdrægtighed? Hvorledes erstatte det derved foraarsagede, uberegnelige Tab?

Med Rette burde man ikke kjøbe noget Kveverfrøe uden først at prøve det; og denne Prøve er meget let. Fremfor alt seer man paa dets Farve. Er denne ikke lysgull og tildeels blaa, ikke noget glindsende, men brun og bleg, saa er Frøet meget mistænkeligt. Til en Prøve fylder man et Skaar med blod Jord, stroer et vist Antal Frøforn ovenpaa, overgyder dem med lunket Vand og sætter dem hen paa et tempereret Sted; efter 4—6 Dage, eller og noget sildigere, seer man efter, og vil da af Antallet af de spirende Korn kunne slutte sig til Frøets Godhed. Ogsaa kan Kveverfrøet være, just ikke fordærvet, men og flere, maaskee 5—6 Aar gammelt. Det vil da, naar det ellers ikke falder i

vaadt Veir, saavidt jeg har erfaret, først spire sig digt eller tildeels stikke.*)

Sikkert handler dog altid den Landmand, der avler sit Sædeflever selv. Rigtignok anslaae Mange Jordens Udtømmelse formedelst denne Frøavl meget høit;***) Englænderne have endog en saa paanist Skræk derfor, at de ikke vove selv at frembringe Kleverfrø, men hellere sende Belgierne Penge derfor. Mon de gjøre ligesaa for Raps og Biffer! Nederlænderne see i Skjægget derover, og lade Nboerne gjerne beholde deres Laabelighed. Man kan drive Alt, endogsaa det Bedste, til Pedanterie, og ligesaavel for en skjøn Hvedemarks, som for en Paradehests Skyld opoffre alle de Fordele, som ellers havees deraf. Men Mennesket lever ikke af Brød og Bedesjød alene! Drog ogsaa Kleverfrøet ligesaaamegen Kraft af Jorden, som Hveden, hvilket det langt fra ikke gjør, saa drager det dog ikke saamegen deraf, som det giver den tilbage ved Frøstænglernes Rødder, Stubbe og Blade. Fodre godt, gjøde godt og fordre meget baade af Hest og Uger, det er Nederlændernes Maxime, hvorved de holde deres Uolsbrug paa en Høide, der vækker selv Englændernes Beundring, og hvorved

---

*) Det er beklageligt, at vi hidtil endnu ikke vide, hvorlænge denne Vært beholder sin Spireevne.

**) I det Følgende af denne Afhandling ville vi faae Leilighed at tale videre herom.

hine gaae sikkrere frem ved deres simple Hovedregning, end disse ved deres politiske Calculer.

Skulde imidlertid Englænderne ved Indkjøb af Kleeversfrø kun have dets Vexling eller Fornylse for Die, saa vilde deres Fremgangsmaade være at undskyldes. Ogsaa i Slandren skeer saadant. I Landskabet Baes, som leverer det for andre Egne bedste og meest søgte Frø, søger man ofte at fornye Sædefrøet, ved at tiltuske sig det fra andre Steder. Ofte lader man Frøet komme fra Holland for endnu at gjøre Afvexlingen fuldkomnere.

Dyrker man en feed Jordbund, sættes man ofte i den Nødvendighed, at maatte skaffe sig Kleeversfrø for Penge, da det her bliver for fedt, voxer formeget i hverandre, gaaer i Leie og skyder næsten blot golde Blomsterhuse. Men da maa man for alting ikke, ved den lavere Priis, lade sig forlede til at give det flettere Frø Fortrinnet for det bedre; thi det flette bliver dog tilsidst altid det dyreste. Saaledes vil man efter 20 Pd. godt Kleeversfrø kunne tælle flere Planter paa Marken, end efter 30 Pd. flet. Hvad har man altsaa vundet ved at kjøbe det sidste?

Hvormeget Frø man skal tage, afhænger saavel af Frøets som af Jordens naturlige og tilfældige Beskaffenhed; dernæst især af den Oversæd, hvoriblandt Frøet skal saaes. Man saaer tykkere paa meget sandet, end paa god Middeljord; mere paa flet tilberedet og ureen, end paa reen og godt

smuldret Jord; mere paa mager end paa feed; tyk-
kere blandt Vinter; end blandt Sommersæden; tyk-
kere, naar sidste allerede er skudt op, end naar Kle-
veret saaes samtidig med den; en Trediedeel mere,
naar man bruger flereaarigt, end naar man bruger
eet; og toaarigt Frøe.

Burger angiver Qvantiteten af det Kloverfrøe,
som saaes blandt Vaarsæd,

paa riig Mergeljord, til	16,06	Pd. pr. Td. Td.
paa sandet Jord	21,45	— — — —
samme i Tørke	25,74	— — — —

Efter Youngs Forsøg gav følgende

Udsæd hvieste Ufgrøde:

paa gjødet Mark	15,4	— — — —
paa ugjødet	22,0	— — — —

I sin Kalender angiver Young

som det sædvanlige for Eng-

land . . . . fra 13,2 til 19,8	— — — —
--------------------------------	---------

men efter mangeaarige Erfarin-

ger foretrækker han, uden For-

skjel paa Jorden	27,5	og flere	— — — —
----------------------------	------	----------	---------

I Nederlandene beløber den tyk-

keste Udsæd paa Sandjorder

sig til	22,0	— — — —
sammesteds	15,4	— — — —
sammesteds	13,2	— — — —
sammesteds paa god Leerjord	13,2	— — — —
sammesteds	9,9	— — — —

paa det cleviste Høiland paa

Sandjorden	13,2	Pd. pr. Td. Td.
Dr. Schweizer saae	12,1	— — — —
Middeltallet bliver altsaa	17,6	— — — —

Er Kleveret bestemt til at staae mere end eet Aar, og i andet at tjene til Græsning, saa er det meget nyttigt, at saae noget hvidt Klever, eller, efter Englændernes Maade, nogle Græsarter deriblandt, hvortil især *Moglaex*, *dactylis glomerata*, Raigræs og endog Havregræs er tjenligt. Raigræsset vilde være meest passende dertil, naar man ikke, paa Grund af den overordentlige Mængde Frøe, som det bærer, gav det Skyld for at det stærkt angriber Jorden.

Paa god Sandjord pleier man ogsaa, naar Kleveret kun skal staae eet Aar, at blande 2—3 Pd. hvidt Kleverfrøe imellem det røde, fordi hiint, naar dette afhugges, ikke berøres saameget af Leen og siden giver den blottede Sandjord Skygge for Soelstraalerne, indtil det røde er istand til at beskyyge den med sin anden Væxt.

I Flandren saae Nogle de utorfede Frøhuse over Vintersæden, og holder for, at Kleveret saaledes sikkrere kommer op.

§. 7. Skadelige Tilfælde.

Ogsaa Kleveret er underkastet mange Gjenbor-
digheder, saasom: at det mislykkes i sin Opkomst;

smuldbret Jord; mere paa mager end paa feed; tyk-
kere blandt Vinter; end blandt Sommersæden; tyk-
kere, naar sidste allerede er studt op, end naar Kle-
veret saaes samtidig med den; en Trediedeel mere,
naar man bruger flereaarigt, end naar man bruger
eet; og toaarigt Frøe.

Burger angiver Qvantiteten af det Kleverfrøe,
som saaes blandt Vaarsæd,

paa riig Mergeljord, til	16,06	Pd. pr. Td. Td.
paa sandet Jord	21,45	— — — —
samme i Lørke	25,74	— — — —

Efter Youngs Forsøg gav følgende

Udsæd høieste Afgrøde:

paa gjødet Mark	15,4	— — — —
paa ugjødet	22,0	— — — —

I sin Kalender angiver Young

som det sædvanlige for Eng-

land . . . . fra 13,2 til 19,8	— — — —
--------------------------------	---------

men efter mangeaarige Erfarin-

ger foretrækker han, uden For-

skjel paa Jorden	27,5	og flere	— — — —
----------------------------	------	----------	---------

I Nederlandene beløber den tyk-

keste Udsæd paa Sandjorder

sig til	22,0	— — — —
sammesteds	15,4	— — — —
sammesteds	13,2	— — — —
sammesteds paa god Leerjord	13,2	— — — —
sammesteds	9,9	— — — —

paa det cleviste Høiland paa	
Sandjorden	13,2 Pd. pr. Ed. Ed.
Dr. Schweiger saae	12,1 — — —
Middeltallet bliver altsaa	17,6 — — —

Er Kleveret bestemt til at staae mere end eet Aar, og i andet at tjene til Græsning, saa er det meget nyttigt, at saae noget hvidt Klever, eller, efter Englændernes Maade, nogle Græsarter deriblandt, hvortil især *Megleax*, *dactylis glomerata*, Raigræs og endog Havregræs er tjenligt. Raigræsset vilde være meest passende dertil, naar man ikke, paa Grund af den overordentlige Mængde Frøe, som det bærer, gav det Skyld for at det stærkt angriber Jorden.

Paa god Sandjord pleier man ogsaa, naar Kleveret kun skal staae eet Aar, at blande 2—3 Pd. hvidt Kleverfrøe imellem det røde, fordi hiint, naar dette afhngges, ikke berøres saameget af Leen og siden giver den blottede Sandjord Skygge for Soelstraalerne, indtil det røde er istand til at beskygge den med sin anden Bæxt.

I Flandren saae Nogle de utorskede Frøhuse over Vintersæden, og holder for, at Kleveret saaledes sikkrere kommer op.

§. 7. Skadelige Tilfælde.

Ogsaa Kleveret er underkastet mange Gjenvorsdigheder, saasom: at det mislykkes i sin Opkomst;

fryser bort om Vinteren; fremdeles visse Slags Ufrugt, Dyr og Sygdomme.

a. Mislykken.

Saa megen Umage man end gjør sig med Kleverets Dyrkning, saa er man dog ikke altid sikker paa at faae noget, hvad dog horer til de sjeldnere Tilfælde. Mindre behøver man i saa Henseende at frygte for, at Frøet ikke skal komme op, end at det skal gaae bort, naar det allerede er kommet op. Har Kleveret om Foraaret, af Mangel paa Væde, ikke kunnet komme til at spire, saa skyder det dog sidenester op ved den første milde Regn, om end ikke før St. Hansdag. Skulde Kleveret, i yderst tørre Somre, endnu i Kornhøsten ikke være kommet op, saa bør man dog, naar man ellers er overbevist om Frøets Godhed, og det nu falder i fugtigt Veir, ikke opgive Haabet, men afvente Udfaldet, førend man beslutter sig til at ompløje Stubbene. Det da endnu opspirende Klever kan, beskyttet af Kornstubbene, godt udholde Vinteren.

Men dræbende for den unge, allerede opspirede Klever er en tør Sommer, som den, der 1821 indtraf mange Steder. Kleverets Ddelæggelse tilskreves man dengang Musene; men med Uret. Det unge og meget forknyttede Klever var en altfor mager Kost for disse hungrige Gjæster, som paa de ældre Klevermarker fandt et rigeligere dækket Bord, og ryddede dygtigt op i dem.

En Sikkerhedsregel vil det altid være for den større Jordbruger, at faae en Deel af sit Klever over Vintersæden, for at dog den ene Sæd kan holde sig om den anden gaaer bort. Saaledes faaede vi hidtil i Hohenheim hvert Aar en Tredies deel over Rug, eller Spelt.

Men ved hvilke Tilfælde Kleveret end tilintetgjøres i sin Ungdom, saa er det høist vigtigt, at dække sig imod dets Vortgang i det følgende Aar. Vikkerne som man da faaer og gjør Regning paa, kunne udrette meget, men ikke alt, og ofte kun lidet. Vikkerne blive altid Surrogat for Kleveret. Man kan imidlertid gjerne faae Klever endnu efter at Vintersæden er høstet. Saasnart nemlig denne er af Marken, styrtes ufortøvet Stubben ved en ganske grund Pløining, og der harves strax. Derpaa lader man Marken have nogen Ro, og seer gjerne, at den begroer. Derpaa pløies, og Kleveret faaes uden Oversæd; og saasnart det er lidet over Jorden bliver der gipset. Det forstaaer sig, at Talen her er om en Mark, som var bleven gjødet til Vintersæd. Jeg faae at man brugte denne Udvei saavel i Elsas som i Pfalz, og gjorde selv følgende Erfaring i den Henseende.

I Aaret 1822 var os overdraget en Mark med Byg, hvoriblandt var faaet Klever. Sædefrøet af det sidste havde formodentlig ikke strakt til, og derfor var, som det viste sig efter Byggets Indhøstning, en Stribe af omtrent $\frac{1}{2}$ Qd. Land bleven

ubesaaet. For ei at lade dette Stykke Land forblive saaledes liggende, og tillige for Forsøgs Skyld, lod jeg det pløie i de første Dage i August og besaae med Klever. Kleveret kom og udholdt den temmelig strænge Vinter 18 $\frac{1}{2}$ ligesaagodt som sin Nabo, og gav to Slæt, der vel ikke vare saa fede, som sidste, men dog ikke gav dette noget efter i Tæthed og Hvide.

b. Bortfrysning.

Kleveret kan gaae tilgrunde ved enten at fryse i Jorden eller af Frostens at drives op. Om Kleveret virkelig skulde kunne fryse i Jorden, eller om denne Bortfrysning først skeer, naar Kleveret ved Frostens bliver hævet op af Jorden, og dets blottede Rodder da udsættes for at forstyrres af Luft og Kulde, vover jeg ei at afgjøre, da det endnu aldrig er skeet for mig, at Kleveret er gaaet ud om Vinteren. Naar man er i Tvivl, synes det sidste, nemlig det, at Kleveret fryser op, at være det antageligste. I et af de sidste Aar af det forrige Aarhundrede frøs den utilsneede Jord til en Dybde af, om jeg ikke tager Feil, to Fod, og dog gif ei engang det Klever bort, som ikke var tildækket med Nøg, i den Egn, hvor jeg boede, hvor Jorden ellers aldrig pleier at gennemfryse; Skjøndt man dengang paa andre Steder talte meget om at det var gaaet bort.

Nogle ansee det som et Beskyttelsesmiddel imod Bortfrysningen, at overgjøde Kleveret om Vinteren

med Staldmøg, hvilket anvendes af alle Trevangsbrugere. For saavidt som dette beskytter imod den Skade, som Opfrysningen forarsager, have de vel Ret, da det halmfulde Møg bevarer Kleverets blottede Rødder fra at fortorres. Men imod en stærk Barfrost vilde en porøs Bedækning ikke beskytte, ifald Kleveret var udsat for at fryse i Jorden, hvilket det dog efter min Mening ikke er. Klever, som er godt rodfæstet, fordi det er opvoxet paa en kraftig Uger, behøver, ifølge min Erfaring, i det mindste paa leret Jord, ingen Beskyttelse. Om Kleverets Obergjøfning som Middel til at fremme dets Væxt, tales i følgende S.

Paa et lidet bundet Jordsmon vilde det være et godt Middel til at forebygge Opfrysningen, om Efteraaret at holde Jaarene paa Kleveret, hvorved Jorden blev trykket fast omkring og imellem dets Rødder. Men er Ulykken engang skeet, det vil sige, har Kleveret allerede hævet sig op af Jorden, saa maa der tromles, ligesom det ogsaa under lignende Omstændigheder skeer ved Bygget.

c. Skadelige Dyr.

Jordloppe, Snegle, Muus.

Om Jordlopperne, som man paastaar, efterstræbe det fremskydende Klever, kan jeg ikke sige, da jeg endnu aldrig har seet en Loppe derpaa. Det falder ogsaa vanskeligt at troe det, naar man betænker, med hvilken frygtelig Graadighed Lopperne

i mange Aaringer kaste sig over den mellem Bygget opspirende Agerkaal. Vare de nu ligesaa begjærlige efter det blandt Bygget saaede Klever, saa vilde der ikke blive Stump eller Stykke tilovers deraf, og Klagerne over denne Odelæggelse vilde aldrig faae Ende. Da dette imidlertid ikke er Tilfældet, saa vover jeg at fritage Jordlopperne for videre Tiltale i denne Sag. Har man virkelig bemærket Spoer af Insecter paa det unge Klever, saa kan saadant snarere tilskrives Jordedderkopperne, ligesom dette afgjort er Tilfældet ved Vifter og Hestebønner.

Bistnok mere end hiint Utoi gjøre de smaae, graae Marksnegle Skade paa Kleveret. I fugtige Klimater, i regnsfulde Aaringer, paa fugtig Jord, især naar Markerne ere indesluttede af Hækker og Træer, anrette Sneglene, først paa Vinteren, ikke liden Skade paa Kleveret. I Nederlandene udstroer man paa saadanne Steder noget Roefrøe tilligemed Kleverfrøet, da disse smaae, men umættelige Gnavere finde mere Smag i Roefladene end i Kleverbladene. I Egne, hvor man er forsynet med Kalk, vilde en gjentagen Overstrøen dermed vel gjøre bedre Virkning, og desforuden gavne Kleveret. En gjentagen dygtig Trowlen før eller efter Solens Op- og Nedgang hjælper ogsaa.

Musene ere vel blandt Dyrene Kleverets Hovedfjende; thi idet de forsmaaer Bladene, som igjen kunde voxe ud, gaae de løs paa Rodderne, afskjære

disse med Tænderne i to Tommer lange Stykker, og føre dem hjem til deres Magasiner. Husler, Fælder, og endnu bedre at lade Faarene tidt og stadigen sammentrampe Klevermarken, maa her hjælpe.

d. Skadelige Planter.

Jeg kjender kun to Planter, der ere skadelige for Kleveret, nemlig den spidse Weibred, *plantago lanceolata*, og Hørsilken, *cuscuta*.

Weibred forekommer, ifølge min Erfaring, paa mange Steder meget hyppigt iblandt Kleveret. Opfodres Kleveret grønt, saa er den ikke skadelig; men gjøres Kleveret til Høe, saa fordærver den samme, fornemmeligt derved, at den vanskeligen tørres. En værre Egenkab yttre den derved, at den saa meget angriber Jorden, saa at man paa den daarlige Hvede kan kjende de Steder, hvor den har staaet i stor Mængde iblandt Kleveret. I saadanne Egne er man derfor ogsaa meget forsigtig med Kjøbet af Kleverfrøe, og ved at aale det søger man itide, imellem den opvoxende anden Kleverstæt, at udtrække Weibredplanterne, ved Hjælp af en snever tregrenet Hakke.

En farligere Fjende for Horren, Bønnerne, Kleveret, ja endog for Græsset er den Alt omsnoende og overvældende Hørsilke. Denne Snylteplante har forplantet sig med og iblandt os, og er tiltaget ved Culturen. Den viste sig for omtrent

50 Aar siden i Nederlandene, og, kjøndt der hjemmehørende, var den dog forhen kun lidet bekjendt sammesteds. Man fandt den blot iblandt Gynogenista, der altid faaes i den maadeligere Jord, hvorpaa man siden vil dyrke Rug. Derfra udbredte sig hiin fordærvelige Plante, som nu slet ikke er sjeldnere i det vestlige Tydskland, navnlig Elsas og Würtemberg, paa sædvanlige Agermarker, ja endog i den Grad udbredt, at Landmændene næsten ikke ere istand til at blive den qvit. Denne Plante viser sig hverken blandt det unge Klexer om Efteraaret i det første Aar, eller blandt den første Slæt i det andet Aar; men bliver Veiret da tørt, saa gaaer den anden Slæt for største Delen tabt, og Frøehosten med den.

Eugning og Udrykning hjælpe her intet, da Ukrudtets Rødder saaledes have sammensnoet sig med Klexerødderne, at Planten knækker af idet man rykker op; hvorved man saa Dage efter træffer paa ti Planter, istedet for een, som væle Klexeret. Da Hørsilken saa gjerne tager Stude blandt Hørrønnen, saa undlader man, i de Egne af Flandren, hvor hiint Ukrudt engang har faaet Overhaand paa Marken, at saae Klexer blandt Hørrønnen, saa gjerne man end ellers gjør det. Kun Folk, som grave deres Mark med Spaden og beplante den med Kartofler, hvorpaa følger Rug og derpaa Hør, saae Klexeret blandt denne, og da viser Hørsilken sig kun sjeldent paa et saadant Klexerstykke. Derfoy

man vilde tage Frøe af en med Hørsilke begroet Klevermark, saa maatte man afplukke Frøehusene paa Marken og samle dem saaledes for sig selv.

e. Sygdomme.

I Egnen om Mannheim beklager man sig over, at Kleveret ikke sjeldent bliver hjemføgt af Honning- eller Meeldug, og den første Slæt derved gjort ubrugelig. Sandsynligviis bidrager Taaen paa den der langsomt flydende Rhin noget dertil. Et Middel til at forebygge Skaden, turde maaskee være: at saae Kleveret i August med Spelt til Afgræsning!?

En egen Sygdom, som jeg ellers aldrig har hørt tale om, er Kleveret underkastet i det lille Landstrøg omkring Stæderne Kempen, Dahlen osv. Man betegner den med Navnet "Stock." Foruden Kleveret lide ogsaa Rugen, Havren og Boghveden deraf, men ikke Hveden og Hørren. Kronen paa det syge Klever er sort, Rodderne visne, seie, tørre, uden at være raadne eller fornavede af noget Dyr.

Sygdommen viser sig almindeligviis allerede det første Aars Efteraar. Seer man da paa Klevermarken sorte Pletter, blot af Storrelse som en Talerken, saa kan man være vis paa, at de det næste Foraar ville have udvidet sig til nogle Roder. Til Forsøg har man gravet en Rende omkring saa: danne Steder, og derved standset Sygdommens Udbredelse til de paagrændsende sunde Steder, hvil:

ket beviser, at det Onde forplanter sig ved Berøring. Er den første Kleverstet beladt med denne Syge, saa kan man slet intet vente sig af den anden.

Boghveden ansees for den egentlige Moder til Sygdommen. Kornet tilintetgøres ganske deraf, og man siger da, at Marken er gal. Ompløies en "stokket" Havremark, og besaaes om Esteraaret med Rug, saa bliver denne useilbarligt ogsaa "stokket" og forsvinder af Marken.

Midlerne imod dette Onde ere reen Brak, Hør, Erter, Kartofler. Et Beviis paa, at det er den i hiin Egn brugelige Stik, at tage altfor mange langstraaede Halme af Jorden, der avler "Stokk." Ogsaa holde de meest erfarne Landmænd i Dahlen en fra Tid til anden gjentaget Brak for uundværlig, og antage at den ikke kan erstattes af nogen Gjødning, hvorpaa man gav mig de tydeligste Beviser.

§. 8. Overgjødning.

Dertil tjenlige for Kleveret ere: Møg, Møddingeband, Aske, Mergel, Kalk, Gips, Salt.

a. M ø g.

I flere gode Trewangsbrug tildækkes Kleveret regelmæssigt med langt Staldmøg, og endog med mere Møg end der anvendes til Brakken. Jordens Udtømmelse ved to Sædhalme gjør ofte saadant

nødvendigt. Man er derved sikker paa, at faae godt Klever, altsaa ogsaa god Hvede, og efter denne endnu god Havre, og paa denne Maade er Driftsplanen ikke saa ilde. Brak, Rug, Byg, Klever, Hvede, Havre, er, naar der gjødes til Brak og Klever, en meget god, lønnende og sig selv vedligeholdende Sædfølge for en leret Middelfjord. Jeg har seet den i lang Tid saaledes blive anvendt, og det uden Bihjælp af Høe om Vinteren, og ved ringe Græsning om Sommeren. Den hele Bygning var folgelig grundet paa Klever og Halm, og heraf blev Marken, hvert tredie Aar, ikke overflødig, men dog tilstrækkeligt forsynet med Møg. Hverken Gips, Aske eller andre Ting stode til Tjeneste. Skulde man drage Muligheden af det Anførte i Tvivl, saa veed jeg ikke at svare andet hertil, end at jeg 21 Aar i Rad har seet dette hos Bønderne paa mit tidligere Opholdssted ved Tongern.

Kleverets Tildækning med Møg skeer om Vinteren, naar Jorden er tilfrosset; men hellere mod Enden af samme end i Begyndelsen. Paa fast Jord trænger Kleveret ikke til nogen Bedækning imod Frostens; den gjør det snarere mere omfindtligt imod Efterfrossten, især naar den er tidligt lagt paa. Desuden begunstiger Overgjødsningen først paa Vinteren Ukrudtet, naar det falder i mildt Veir, og lokker Musene hid. At imidlertid Overgjødsningen kan beskytte Kleveret imod den Skade, ved Frostens at drives op af Jorden, er allerede sagt. At afrive

de halmede Møgdele om Foraaret, hvilket man anbefaler som saa magtpaaliggende, brugtes slet ikke i min Egn, og jeg har desuagtet aldrig seet, at Dvæget sidenefter vragede det grønne Klexer. Foraarregnen trykker Møg og Halm saa godt ned, at Leen ikke faaer fat i det.

Ved det Anførte vil jeg dog ikke sige, at det ikke var bedre, ifald Klexeret skal saaes blandt Havren, da at gjøde noget dertil, især paa en kraftløs Jord. Det er altid godt, at Klexeret stærkstemmet gaaer Vinteren imøde. Dog, Trevangsbrugeren har ikke altid Gjødning, naar han vil; men imod Foraaret har han dog altid nogen, da han kun lidet eller sletikke giver sig af med Rodvæxter.

Klexermarkens Overgjødsning kunde synes at være en Ødselhed for Mange, som ubetinget vilde billige dette Foretagende paa Engene. Og dog, hvilken en Forskiel mellem begge! Eller lønner en Ager, som ved een Overgjødsning i tre Aar bærer 678 Lpd. Klexerhoe, 16 Edr. Hvede, 27 Edr. Havre, og 950 Lpd. Halm, sig ikke bedre, end et lignende Stykke Engbund, der, gjødet eengang hvert 3die Aar, dog i alle 3 Aar tilsammentaget ikke giver mere end i det høieste noget over 1000 Lpd. Høe? — Dog jeg tager feil! Saasnart Talen er om Gjødningens Virkning, pleier man med Rette at udlede den hele Afgrøde paa Ageren derfra, da Marken uden denne intet vilde have frembragt.

Man saaledes forholder det sig ikke med Engene! De allerfleste Enge i Verden faae ingen Gjødning. Kan nu ogsaa deres Afgrøde ikke maale sig med de gjødede Enges, hvilket enhver vel gjerne indrømmer, saa kan det dog ikke nægtes, at saadanne magre Enge ogsaa give en Afgrøde. Anslaae vi nu denne til det Halve af de gjødede Enges, og det er vel det mindste, man kan antage, saa angiver denne Halvdeel os den normale eller naturlige Afgrøde, og kun hvad der er over denne kan tilskrives Noget. Efter denne utvilsomme Regel fradrages altsaa ved Sammenligningen Halvdelen af det ovenanførte Udbytte af en gjødet Eng, og der bliver saaledes kun noget over 500 Lpd. Høe tilbage, som Product af Gjødningen. Lade vi paa den anden Side $\frac{3}{4}$ af Kornafgrøden gaae af for Saaesæd og Driftsomkostninger, saa have vi dog, for den paa Ugeren anvendte Gjødning, 4 Edr. Hvede, $6\frac{1}{2}$ Ed. Havre, 950 Lpd. Halm og 628 Lpd. Klevfrøe. Reducerer man nu Ugerens treaarige Afgrøde til Høværdis, saa bliver Regningen følgende:

4 Edr. Hvede = 196 Lpd. Høe.

$6\frac{1}{2}$ — Havre = 128 — —

950 Lpd. Halm = 475 — —

678 — Klevfrøe = 678 — —

1477 Lpd. Høe.

Den samme Gjødning altsaa, som paa Ugeren frembringer et Equivalent for 1477 Lpd. Høe,

den forøger Engens Afgrøde, naar den anvendes derpaa, kun med lidet over 500 Lpd. Hvorledes derfor end de, der anbefale Engenes Overgjødsning, gjøre deres Regning, saa paastaar jeg uden Betænkning, at den samme Gjødsning idetmindste vil give det dobbelte Udbytte, naar den anvendes paa Algeren, imod det, den vilde have givet, naar den var bleven anvendt paa Engen.

b. Muddingevand; flydende Gjødsning.

Kan Kleveret to Gange, nemlig til første og anden Slæt, blive overgødet dermed, saa vil Virkningen deraf, med Hensyn til Kleveret, være den samme som af en Møggjødsning. Hveden vil ogsaa have Gavn af at Kleveret saaledes gjøres kraftigere, men kun i meget saa Tilfælde strækker Virkningen deraf sig til to Sædhalme, mindst naar det kun overgydes eengang. Hvo, som derimod først gjøder med langt Møg, og derefter udgyder flydende Gjødsning, han sørger rigtignok baade for Tid og Fremtid, men faar og ofte Leiesæd.

I udgjæret Tilstand kan hiin flydende Gjødsning paagydes i ethvert Veirlig; er den derimod ikke udgjæret, saa lader det sig kun gjøre i Regnveir eller paa Sneen. Jo nærmere Vegetationstiden den udføres, desto stærkere er dens Virkning. Men, i det hele taget, er dette anvendeligere for smaa end for store Avlsbrug. Virkningen af denne flydende Gjødsning i Forbindelse med Gipsen er den kraftigste

Løstestang, man kan anvende paa Kleveret; kun har man derved at befrygte, at det saaledes behandlede Klever af bare Frodighed gaaer i Leie.

c. Duemoeg.

Intet ligner Duemoget i Virksomhed, især paa en kold Jordbund. Imidlertid falder det noget for dyrt for Kleveret og anvendes med mere Fordeel paa Hørren. Desuden kan det ikke let have sig i betydelig Mængde. Man maler eller støder det til Støv og udstrøer det om Foraaret, naar Kleveret begynder at bedække Jorden. Udstrøningen maa ske i særdeles stille Veir, og for at det kan række desto længere, pleier man at blande det med eet eller andet. Jeg betjente mig hertil af Steenkulsasse og og sporede derefter den herligste Virkning.

Alle kraftige Strømidler have den Fordeel, at de fremskynde Planternes Opfykning og Udbredelse. Derved vil jeg blot erindre dette, at man ikke maa betræde Klevermarken, naar den er bedækket med Rimefrost, hvortil man let kunde forledes af den Forventning, at Gjødningspulveret vilde klæbe sig fast til de fugtige isdækkede Blade. Det har sin Rigtighed med Fordelen af en saadan Vaaklæben, hvorfor man heller ikke maa forsømme en dugfuld Morgen til Strøningen, men dog maa Duggen ikke ligge som Is paa Planterne, da ellers ethvert Trin, hvor Strøemanden har sat sin Fod, efter Solens

Opgang bliver sort og Kleverbladene derfor lide eller forraadne.

d. Afke.

Saa Gjødningsmidler kunne, med Hensyn til Kleveret, sættes ved Siden Træafke, Bruunkulsafke eller god Torveafke.

I Nederlandene er den hollandske Torveafke almindeligt i Brug og staaer i stor Anseelse. Det med Afke overstrøede Klever er sædvanligviis en heel Fod høiere end det ikke overstrøede. Dens Virkning er saa stor, at der, hvor forhen ingen Klever var at see, komme de skønneste tilsyne nogle Uger efter at Afken er paastrøet. Insecterne blive derved udryddede og Jordens Frugtbarhed forøget. Gjen- tagne Forsøg have viist, at Kleveret uden Afke har lidt saameget i sin Væxt, at Kornafgrøderne siden- efter faldt betydelig flattere ud, og een gif aldeles tabt. Deraf kommer det nederlandske Ordsprog: Hvo, som ikke vil give Penge ud til Afke, maa bestale den dobbelt. Man strøer Afken, som man kan tænke, paa en vindstille, om muligt taaget Morgen, naar Planterne begynde at dække Jorden, og bruger 24—30 Sække til en Tønde Land, hvilke ville koste 20 til 25 Gylden. Efter en anden Angivelse ud- strøer man 22—24 Centner paa en Td. Land. Ved Melle i Flandren anvender man for 26 Gylden Afke paa en Td. Land; men ved Antwerpen, hvor Afken

er billigere, og man maaſkee hellerikke ſtroer ſaa ſtærkt, bliver Udgiften omtrent 12 fl.

Den rene Træaſke virker kraftigere end Torveaſten, men da den med mere Fordeel anvendes til Potaaſke og Blegierier, ſaa kommer den ſjældent eller maaſkee aldrig paa Kleveret i udludet Tilſtand. I ureen Tilſtand forekommer den i Hoſtland under Navnet Maaskaſt Aſke. Denne er det Tilbageblevne af forbrændt Piil og andre lette Træforter, af Halm, Rør, Bønnehalm, tørret og forbrændt Komog. Den agtes meget høit og betales dyrt. Der udfordres 17—18 Tdr. til en Td. Land.

Meget hyppigere bruges Træaſten i udludet Tilſtand til Kleveret. Hvor der ikke vil komme noget Klever, og hvor ſelv Gipſet ikke kan bringe det frem, der fremtvinger hiin det. Endog hvor intet er ſaaet, kommer ved den noget tilſyne. Saa velgjørende end ellers Gipſet er, ſaa kan det dog, iſær i raa Egne og paa mager Jord, ikke sættes ved Siden af udludet Træaſke, og dennes Virkning ſporer længere paa Jorden end Gipſets. Iſtedet for at overſtrøe Kleveret med Aſken, vilde det være endnu nyttigere at anvende denne paa den Sæd, hvoriblandt Kleveret ſaaes.

I en høi Bjergegn i Weſtphalen (paa Scharfenberg ved Brillon) ſaaer man ikke Klever, naar der til Kornet kun er gjødet, ikke anvendt Aſke. Man foretrækker endog megen Aſke uden Gjødning for Gjødning med lidet Aſke. Man viſte mig paa

en Klevermark tre Striber, hvoraf den ene blot var gjødet til Rug, som Oversæd for Kleveret, og ikke asket; den anden var noget gjødet og noget asket, den tredie var ikke gjødet, men stærkt asket. Paa den første fandtes intet, paa den anden lidet og paa den tredie meget Klever. Byg saaes her aldrig paa uaskede Marker. Virkningen af Asken er saa stor, at man under dette raa Himmelsfrog, blottet for enhver Veskjermelse, kan slaae Kleveret to Gange i eet Aar, og dog om Esteraaret afgræsse det. Selv i det næste Aar lader det sig hugge een eller to Gange. Derpaa bliver Marken liggende et Par Aar til Græsning. I denne Tid antager den en tyk Grønsvær, gjennem hvilken man ikke mere seer Jorden. Det var mig paafaldende, mellem Græsset paa saadanne med Klever udlagte Marker, at finde en Mængde vilde Bikker, dog kun paa tidligere aftegjødede Marker.

Den forhen øde Landsbys Kriegsfeld i Pfalz har kun Asken at takke baade for sit Klever, og ved dette tillige for sin egen Nedning fra Undergang. (See min Beskrivelse over Pfalzernes Agerbrug.) I Flandren gjøres paa de Steder, hvor Blegerierne ere i Nærheden, megen Brug af disses Aske. Man stroer 34½ Ed. paa en Tonde Land. Denne Gjødning kommer paa 207 Fr., altsaa omtrent 97 fl. *)

---

*) Skulde Nogen undre sig over en saadan Udgift, da være det mig tilladt at gjøre ham bekendt med endnu andre

Det Klever, som er afgræsset om Efteraaret, bliver i November overfroet med Sæbesydeaske, omtrent 21 Edr. paa en Ed. Land.

e. G i p s.

Da Brugen af Aske blot kan indskrænke sig til visse Egne, og der ikke i ethvert Avlsbrug haves Gjødning nok til Kleverets Tildækning, saa har Kleveret først da ret fundet Indgang i Tydskland, da Meyer paa Kupferzell saa høit og lydeligt forkyndte Brugen af Gips. Er det nu end afgjort at Gipsen ikke overalt frembringer lige Virkning, ja paa visse Jordarter endog slet ingen, saa bliver det desuagtet i Almindelighed et af de meest velgjørende og, i Forhold til dets Virkning, et af de billigste Midler, hvoraf Landmanden kan betjene sig til sit Klever. Naar man, som sagt, har fundet det liden

Udgifter i det samme Avlsbrug: en Bondegaard paa omtrent 39 Edr. Land Ager og Eng i Egnen af Menin. Disse Udgiftsposter ere:

14800 Oliekager til Gjødning	1776 Fr.
90 Rastier Steenkulsaske	100 —
216 — Blegertaske	432 —

Summa: 2308 Francs.

omtrent 1080 fl. Der anvendes altsaa aarlig kunstige Gjødningsmidler for 29—30 fl. paa hver Tønde Land. Desforuden frembringes i selve Avlsbruget 274 Ræs Staldmøg og 463 Edr. flydende Gjødning. Til 14 Koer indkjøbes 2000 Oliekager og 14 Sække Hørfrommet. for den Sum af 230 fl.

eller ganske uvirksomt, saa kan dette, foruden Klimatets og Jordbundens Indflydelse, ogsaa være afhængigt af Gipsets Qualitet og Qvantitet, saavel som af Tid og Veirlig, naar det bliver anvendt. Det maa derfor bestemmes: hvilket og hvormegen Gips, i hvilken Aarstid, i hvilket Veirlig og paa hvilken Maade det bør anvendes paa Kveveret?

Man bruger Gipset saavel i brændt som ubrændt Tilstand. Da jeg ikke kjender noget til første, saa gjælder Følgende blot om sidste Slags.

Jo bedre Gipset er rensat fra jordagtige Dele, og jo finere det er malet, egentlig pulveriseret, desto større er dets Virkning. Deraf er det indlysende, at Mængden, hvori Gipset skal udstrøes, ikke kan bestemmes i Almindelighed, og at man kan naae ligesaalangt med eet Centner godt Gips, som med 2—3 Centner daarligt. Deraf kommer det fremdeles, at man paa nogle Steder bruger dobbelt saa meget som paa andre. Af rigtig godt Gips tager man ligesaa mange Skjepper, som man til samme Stykke vilde tage af Dug eller Byg til Saaesæd. Med daarligt Gips kan man ikke let strø for tykt. Men ved Gipsningen, som ved alle andre landoekonomiske Foretagender og Forbedringer, kommer det altid an paa det Spørgsmaal, hvorvidt det i Fremtiden vil betale sig, at ikke det anvendte Middel skal komme til at staae høiere end det Maal, som kan opnaaes. Det ved Gipset frembragte plus af Afgrøden maa derfor kunne dække, om ikke alle,

faa dog idetmindste $\frac{2}{3}$ af Omkostningerne ved Gipsningen. Det Øvrige kan da dækkes af den, ved det bedre Klever bevirkede, bedre Kornavl. Er Aarsgangen gunstig for Gipset, det vil sige, mere varm end kold, mere tør end vaad, saa vil man uden Overdrivelse kunne anslaae den ved Gipset bevirkede Forøgelse i Afgrøden til $\frac{1}{3}$, eller hvert Aar i Gjennemsnit til $\frac{1}{4}$.

I at iagttage Tiden til Gipsningen hersker stor Forskjellighed. Her gipses man, naar Kleveret netop er kommet frem iblandt Kornet; hist gipses man strax efter Kornets Indhøstning; andre Steder igjen ved Enden af Vinteren; men sædvanligst gjør man det om Foraaret, naar Kleveret begynder at dække Jordbunden. En og Anden vil først da have det anvendt, naar Kleveret staaer en halv Fod høit over Jorden. Ofte udstroer man Gipset i to Gange; den ene Halvdeel om Efter; den anden om Foraaret; ofte den ene over den første, den anden over den anden Kleverafgrøde.

Gipsningen af det opspirende Klever har aabenbart Muligheden af en god Slæt for Vinteren til Hensigt og Folge. Men man kunde ofte staae Fare for, at saadant Klever overvoxede sin Skjætsæd; og endda vil en ny Gipsning det næste Foraar dog endnu være nødvendig. Det vilde have været interessant, hos dem, som i den meget tørre Sommer 1821 havde saaet Klever blandt Vaarsæden, at see, om maaskee Kleveret ved Gipset var blevet bevaret

fra at udtørres, da dette, som bekjendt, om Natten trækker megen Fugtighed til sig af Atmosfæren, og meddeler den til de Blade, som det berører. Hvor meget have vi Landmænd ikke endnu at forsøge og at lære, førend vi kunne rose os af at have udlært i Practiken? Og dog ville saa Mange ikke ret troe, idetmindste ikke tilstaae det!

Gipsningen før eller strax efter Vinteren har en tidligere Slæt om Foraaret til Hensigt. Ved den sildigere Gipsning, i April og Mai, sættes Slætten ogsaa længere ud, og dog anbringes den, for Veirligets Skyld, bedst paa denne Tid.

Ved den dobbelte Overstrøning, baade til første og til anden Kleverflæt, fremmes især den sidste Væxt. Men den har desuden ogsaa det Gode ved sig, at naar Veirliget ikke har været gunstigt for den første Gipsning, man dog tør haabe, at det kan blive det for den anden. Kun maa man erindre, at om den dobbelte Overstrøning just ikke udfordrer det dobbelte Quantum, saa udfordrer den dog en halv Gang Gips mere end den enkelte.

Men paa hvad Maade man saa bærer sig ad med Gipsningen, saa maa man, især om Foraaret og Sommeren, ikke glemme at tage Hensyn til Veirliget, som saa ofte gjør en Streg i vore lands oeconomiske Beregninger. I koldt, vore sig tørt eller vaadt, Veir, kan man spare sig den Uleilighed at gipse; thi Virkningen deraf spores da, især i kold Løkke, kun lidet eller sletikke. Derimod begunstiger

et varmt, noget fugtigt, men ikke vaadt Veirlig særdeles Gipsets Virksomhed. Er end Veirliget ikke fugtigt, men dog varmt, saa udbreder det en vederqvægende Dug, hvis Nærværelse om Morgenens man maa søge at benytte ved Udstrøeningen. Men de, som vælge Regnveir til denne Forretning, vælge meget forkeert. Saaledes have sammenlignende Forsøg viist, at det Klever, der var gipset i tørt, mildt Veir, altid blev grønt og fyldigt, medens det Modsatte var Tilfældet med det, der var gipset i Regnveir. Det første voxede stærkere i 8 Dage end det andet i 3 Uger. Paa vaad Jord, paa Marker, der ligge i Skygge, gjør Gipsen ingen Nytte for Kleveret, og alle andre Gjødningsmidler maae her foretrækkes for det.

Man isvrigt ikke Gipsen gjør Kleveret haardere, ligesom vi bemærke dette paa gøfede Grøntsager, som nydes af Menneskene?

f. Kalk; — Mergel.

Kalken, og endnu mere en Blanding af Kalk og Aske, erstatter paa nogle Steder rigeligt Gipsen. Anvendes denne Blanding i nogen Mængde, saa yttres den sin Virkning, ikke blot paa Kleveret, men endnu 3—4 Aar efter. I Mangel af Aske blander man Kalken med Mudder eller Grøntorv i en Bunke, ælter det efter nogen Tid sammen; dog bruger man det da ikke til Overstrøening, men bringer Blandingen i Jorden paa samme Tid som Kleverfrøet.

Eller endnu bedre, man nedharver ikke dette, men tildækker det med omtalte Compost. Dog udfordres der mere af denne Blanding, end naar der var sat Aske til Kalken. En Blanding af Dynd og Kalk er tjenlig for svære, af jordblandet Dynd og Aske derimod for lette Jorder.

Man betjener sig ogsaa af Kalken alene, og foretrækker denne, som Strøelse, i visse Egne for Gipsen, sandsynligviis fordi dette ikke er synderlig godt. Man bruger 55—62 Lpd. til en Tønde Land. Kalken anvendes især paa svære Jorder. Paa det Eleviske Høiland betjener man sig ogsaa af Kalken til de derværende Sandjorder, og udstrøer den samtidig med Kleveret. Ufødde Lobbes taler om 130 Lpd. Kalk, tilligemed ligesaamegen Aske, for en Td. Land. Hvordan man imidlertid end anvender Kalken paa Kleveret, saa undlade man dog aldrig at gjøde til den Sæd, iblandt hvilken Kleveret saaes; med mindre at Ugeren uden dette har Kraft nok.

En Møgdyngge af god Jord, Gronterv, Dynd, fort Gjødning, Aske, Bundfald af Møgbandskuller, Kalk, o. s. v., som man bringer sammen om Sommeren eller om Efteraaret, overgyder med Modinges vand, og omsifter eengang, yder et uovertræffeligt Gjødningsmiddel. Denne Blandingsgjødning fører man om Vinteren paa Klevermarken, afskæfer den i smaae Bunker, og udstrøer disse om Foraaret. Har man Lucernemarken, saa anvendes en saadan Gjødning med endnu større Fordeel paa den.

Paa det Eleviske Høiland betjener man sig og; faa af en Kalkmergel, som man henter langt borte. Man anvender 16—20 Tdr. paa een Td. Land, og udstroer den saasnart Kleveret er faaet over Rugen; der behøves da ingen Harvning. Endnu maa jeg bemærke, at Kleveret, i denne sandede Egn, altid faaes iblandt Cæd, hvortil der isørveien er gjødet.

g. Salt, Sod, o. s. v.

Saltaffaldet, som er saa nær beslægtet med Gipsen, er allerede derfor en god Stroelse for Kleveret. Men Soden overgaaer Alt; var man blot ofte i den Stilling at kunne forskaffe sig denne i tilstrækkelig Mængde. Ogsaa Beenpulver maatte høre herhid, isald det blev meget fint knuset. Kun maa Landmanden, ved Anvendelsen af alle saadanne ypperlige Gjødningsmidler, ikke glemme at gjøre rigtig Regning, og betænke, at han lever kun af det, der bliver tilovers, naar Udgifterne ere fra: dragne.

h. Klevermarkens Overgjøbning ved bevægelig Føld.

Jeg anfører denne Maade at gjøde paa om Esteraaret, som noget, man ikke bør gjøre. Efter Dr. Schweigers Erfaring gaaer det saaledes gjødede Klever bort om Vinteren formedelst sin bestandige Efterfylden eller Groening. Idetmindste er saadant Tilfældet i milde Vintre. Der voves derfor meget

ved saaledes at foldgjødse Kleveret, selv paa det fjorgamle.

Om det er til Nytte, at tromle Kleveret paa let, og harve det paa svær Jord, lader jeg staae ved sit Værd, da jeg mangler Erfaring derom.

§. 9. Benyttelse i grøn Tilstand.

"Har man Marker, siger Hr. Elskner, som give en god Kleverafgrøde, saa er det let at undvære alle naturlige og kunstige Enge. Der gives kun faa Creature, som ikke gjerne æde det. Hos mig fodres om Sommeren Faar, Hornkvæg, Heste, Sviin, Gjæs o. s. v. dermed, og samtlige befinde sig vel derved. Faar og Kær ere blevne saa vant dertil, at de ikke ville røre andet Græs og Høe, ved Siden af Klever og Kleverhøe. Mine Faar stode sig ikke nær saa godt tidligere, da jeg dyrkede mindre Klever, som nu, da de baade Sommer og Vinter næsten leve af Klever alene. Om Sommeren græsser de paa Pletter, hvor Kleveret er sadet tyndere, og naar dette ikke er tilstrækkeligt, afhugges stærkere Klever og kastes for dem paa Marken. Lammene komme næsten blot paa Klevergræsning, og fodres om Vinteren næsten med bare Kleverhøe; og endnu har jeg ikke sporet den mindste skadelige Virkning deraf. De staae sig tværtimod saa godt, at jeg forrige Aar (1820) kun mistede eet af hvert Hundrede."

Ungaaende den Fare, som det græssende Dvæg

funde være udsat for paa Kleveret, siger Hr. Elsner: "Er Qvæget engang vant dertil, og faaer det blot ikke deraf, naar Kleveret er vaadt af Dug,*) (vaadt af Regn, skader det langt mindre), saa har man sjeldent Uheld at befrygte. Jeg har ladet mit Hornqvæg græsse paa ungt, stærkt Klever en halv Time, uden noget Uheld. I tidligere Aaringer derimod, da Qvæget endnu ikke var vant til Kleveret, blev et Qvarteers Græsning derpaa ofte langt farligere for det. At man ikke maa vande Qvæget umiddelbart efter at det har faaet Klever, er bestjendt nok."

Der, hvor Staldfodringen grunder sig paa Klever, maa man med dette gjøre Begyndelsen om Foraaret, saasnart Leen kan tage det, deels fordi det da er meest melkegivende, deels og fornemmelig fordi derved siden efter opstaaer Hul i god Grøntfodring. Køerne forsmaae Kleveret, naar det er blevet haardt, gjøre den største Deel Dred og sætte af paa Melken. Er man tillige forsynet med en Lucernemark, saa kan dennes anden Slæt vel udfylde hiint Hul i et varmt Foraar, men da dette just ikke saa lige er Tilfældet, naar Foraaret er

---

*) Hr. Elsner vil vel blot have dette forstaaet om Græsning paa det beduggede Klever; eller maaſkee ogsaa om sammes Dpfodring, naar Duggen endnu ligger derpaa, men ikke om at afhugge det med Duggen paa og bringe det hjem, hvilket ikke blot er fuldkomment uskadeligt, men endog bedre, end naar Kleveret hugges i Soetheden.

foldt, saa kunde man derved undertiden let komme i Knibe. Men begynder man blot tidligt nok med Kleverfodringen, saa behøver man slet ikke Lucerne. Jeg tilstaaer, at jeg bestandigen siden efter har fortrydt den Feil, at begynde sildigere med Kleverfodringen, hvortil Lucerne altid gav Anledning.

Jeg anfører som Bilag en mærkværdig Ytring af Dr. Schweizer. "Jo tidligere man begynder at hugge Kleveret, desto hurtigere skyder det op, og kun ved denne Fremgangsmaade er det muligt, altid at have ungt og for Qvæget behageligt Klever, hvorefter man især maa stræbe; thi opfodrer man det for gammelt, saa vrages det af Qvæget, virker lidet paa Melken, og gjør altsaa kun ringe Nytte. I saa Fald gjør man bedst i, snarest muligt at gjøre det til Høe. Man handler derfor meget urigtigt, naar man først da begynder at hugge det til Grønts fodring bestemte Klever, naar Blomsterknopperne allerede komme tilsyne, og vil da ikke længe glæde sig ved det herlige melkydende Foder, som det unge Klever giver. Vi begynde at flaae det, naar det ofte neppe er 5 Sommer over Jorden. I mindre Voldsbrug gjør man det endnu tidligere med Seglen, og staaer sig godt derved."

So Ting kunde man indvende derimod. Det ene, at saa ungt Klever bliver Qvæget saameget desto farligere, som dette, mod Slutningen af Vinterfodringen, desto begjærligere falder derover. Det andet, at Fodermassen af Kleveret, om det og kan

flaaes to Gange strax efter hinanden, dog bliver mindre end den af to Slæt, som man har ladet opnaae en stærkere Væxt. — Hvad den første Indvending angaaer, saa bortfalder denne af sig selv; thi hvad er det for en Landmand, som om Foraaret ikke er forsynet idetmindste med Halm? Skjærer man nu denne i lang Hakkelse, og blander dermed i Begyndelsen lidet og siden mere Klever, saa er enhver Fare afværget, og Køerne ville give mere, eller dog bedre Mælk efter det unge Klever, end ved siden efter at faae fuldt op af grovt Klever. — Den anden Indvending er, naar man blot tager Hensyn til Massen, grundet. Men ved Fodrets Benyttelse kommer det jo mindre an paa Massen deraf, end paa dets nærende Stof, og saaledes kan der i tre yngre Kleverflæt være mere, til hurtig Overgang i den dyriske Natur stiftet Næringsstof, end i to mere voluminøse, men haardere Kleverflæt, hvilket ogsaa virkelig er Tilfældet. Men stode endog begge lige i Mængden af nyttige Næringsdele, saa har dog altid hiin Methode, nemlig den tidligere Begyndelse med Fodringen, Fortrinet, for medelst den derved foraarsagede hurtigere Benyttelse, og det synes mig, som om den Fremgangsmaade, saa tidligt som muligt at begynde med Kleverfodringen, ikke nok kan anbefales.

Kleveret yder sædvanligt to fuldstændige Slæt, af hvilke snart den ene, snart den anden udfalder mere tilfredsstillende. Kun ved meget tidligt at

Skaffe denne sidste afveien, kan man, paa sædvanlige Jorder, gjøre Fordring paa en tredie. Vel undlader Kleveret ikke at skyde op paa nye om Esteraaret, men kun en misforstaaet Deconomie, eller den yderste Nød, kan bevæge til at berøve Jorden disse sidste Skud til Skade for de følgende Afgrøder. Det ligner Benyttelsen af Tobaksstænglernes Skud, efter at Bladene ere indhøstede, hvilket man, ikke med Uret, tillægger Ravn af Gjerrighed.

Men Kleveret gjør ogsaa Nytte allerede i det første Aar af sin Tilværelse; thi opskudt iblandt Kornet, forøger det betydeligt Halmens Værd som Fodermiddel. Hvor man derfor skjærer Kornet af med Segel, pleier man ogsaa at affjære dette høit over Jorden, og siden efter slaae Kleveret tilligemed Stubbene, hvilket, gjort til Høe, giver et fortræffeligt Foder. Jeg holder endog for at man aldrig burde bære sig anderledes ad med Kornet, som Oversæd for Kleveret. Skjærer eller meier man saadant Korn af nær ved Jorden, saa falder det ofte vanskeligt, at kunne indtage dette til rette Tid for Kleverets Skuld, da man altid maa oppebie en vis Grad af Torhed hos dette, en Omstændighed, som i Høsten altid er skadelig. Desuden taber ogsaa det med Kornet afmeiede Klever, under Tærskningen, sine Blade og meest nærende Dele, som det derimod beholder, naar man afmeier det tilligemed Stubbene, og gjør det til Høe eller opfodrer det

grønt. Jeg mener at dette maa meget tages i Betragtning.

Men i begge Tilfælde nøies den gjerrige Landmand ikke altid dermed, men borttager ogsaa den anden Kleverbæxt for Vinteren; en Udfærd, som jeg ikke kan billige. Jeg forsøgte det eengang, men vil aldrig gjøre det oftere. Udbyttet er ringe, og ikke mere værd end Afhugningen, Sammenrivningen, og Indagningen koste; Foderet er farligt fordi det blæser saameget op, og Planten, som altid søger at skyde igjen for Vinteren, svækkes. Naar Klever, som saaledes er plaget, siden gaaer bort om Vinteren, saa er det Plagerens Skyld.

Man holder det ellers for bedre at lade det afgræsse for Vinteren, og Nogle foreslaae, hertil at bruge Faarene, Andre Hornqvæget og atter Andre ingen af begge. Paa vaade Marker er ethvert Qvægtrin skadeligt for Kleveret om Efteraaret, men skadeligst det svære Hornqvægs. Ikke alene træder dette en Deel af Kleverplanterne heelt ned i Jorden, hvorved endog det tilstødende blottes; men der opstaaer ogsaa dybe Trin, der siden efter fyldes med Vand, som igjen bliver til Is. Det er altsaa intet Under, om Frost og Væde under saadanne Omstændigheder ødelægge en Deel af Kleveret. Det samme indtræffer ogsaa paa andre Marker i vaadt Efteraarsveir. Endog under gunstige Omstændigheder maa den unge Klevermark fredes for Røer og Dyr; kun Ungqvæget bør taales derpaa. J

Flandren lader man dog ogsaa Kærne græsse der paa 8—14 Dage af October.

Ifølge Altenburgernes og deres Historieforfatter Schmalz's Jagttagelser gjøre Faarene en Undtagelse. Deres Land og Traad skulle, naar Jorden og Veir liget ere i en tilstrækkelig tør Tilstand, ikke blot ingen Skade gjøre Kleveret, men endog yde det virkelig Fordeel; idet Jorden trædes fastere til omkring Rødderne, og Kleveret derved beskyttes imod Vinterens Haardhed. "Saaledes opfordrede, siger Schmalz, en Forpagter, som ikke selv kunde holde Faar, mig til, hvert Efteraar at lade mine Faar vogte paa hans unge Klever, da han havde fundet at det afgræsede Klever meget ofte om Foraaret stod tykkere og bedre end det ikke afgræsede." Dr. Schweizer troer at have bemærket, at det Kleverland, som om Efteraaret er stærkt medtaget af Faarene, under lige Omstændigheder, ikke er saa tidligt paaferde om Foraaret, som det, hvor slikt ikke har fundet Sted.

Med den anførte Fremgangsmaade stemmer alligevel Norfolckernes Skik ikke overeens. "Man holder, skriver Marshall, Faarene først paa Efteraaret meget omhyggeligt borte fra det unge Klever, men tilstaaer Ungkvæget, i tørt Veir, uden Betænkning Udgang." Hvor ligger nu Knuden i denne Modsigelse? Maaſkee i Norfolcks sandede Jordbund?

Kleveret kan med Fordeel kun benyttes eet Aar foruden det, hvori det er saaet. Naar Talen ikke

er om nogen Græsgang med blandede Græsarter, saa har man sjeldent Gavn af at lade Kloveret staae længere end det første Aar, hvori det benyttes. Omstændigheder kunne imidlertid gjøre det nødvendigt at afvige fra denne Regel; naar f. Ex. det unge Klover af en eller anden Aarsag var sat tilbage i sin tidligere Væxt.

Begjærligheden, maaskee Dovenskaben, maaskee ogsaa den Bane, man var i, at betragte de udlagte Aagre som bestandige Fodermarker, bragte sandsynligviis de tidligere Dyrkere af Kloveret paa den Tanke, at benytte dette flere Aar efter hverandre. Man saa kun paa det, som det umiddelbart yder, og ikke paa den middelbare Virkning, som det frembringer til Bedste for det Hele. For at forsøge hiint, søgte man at forlænge dets Tilværelse, idet man forglemte, at Nyttens af enhver Kraft er saameget desto større jo hurtigere den dreier det Heles Hjul. Besad Kloveret ingen andre Fortrin end at det allerede i det første Aar kan afbenyttes, hvilket ikke er Tilfældet med Lucerne eller Esparcette, saa gav allerede denne Omstændighed det en betydelig Forrang for disse Foderarter. At lade disse sidste staae 8—10 Aar egner sig kun for Udmarker og ikke for en regelmæssig Frugtfolge; med mindre det skulde være paa Eiendomme af et særdeles Omfang. Men en kortere Tilværelse af samme er ikke fordeeltig, fordi det første og sidste Aar gaaer derved saa godt som halv tabt. Og sikkerligen vilde Pfalzerne ude:

Ikke Esparcetteavlen af deres Sædomløb, hvis deres Jord var mere gunstig for det røde Klevet.

Benyttelsen af det fjorgamle Klevet frembyder endvidere den Ubehagelighed, at Marken ikke sjeldent bliver saa besværet af Qvækker, at man kun med Noie kan faae den rensset. Selv i det forste Aar kunne Qvækkerne saaledes tage Overhaand, naar nemlig Klevet, formedelt Kraftløshed, Forfrysning, Odelæggelse af Rnus o. s. v., ikke er istand til at bedække Jorden. Man maa da ikke lade sig forlede til at oppebie den anden Klevetstet, men pløie Marken og behandle den som Brak.

§. 10. Klevetets Forvandling til Høe.

Herved maa komme i Betragtning: Tiden og Maaden, hvorpaa det skal tages af og gøres til Høe.

a. Slaetiden.

Naar det allerede ved Græsset ikke er fordeelt agtigt, at lade den rigtige Tidspunkt til at gjøre det til Høe, skride over, saa er det endnu langt mindre fordeelt agtigt ved Klevet. Ved begge gjør vel Veirliget ikke sjeldent en Streg i Regningen, og Landmanden kan ikke altid, hvad han vil, men det er ham dog stedse nyttigt at vide, hvad han, saavidt det er muligt, skal gjøre. Ofte vil det fugtige Veirlig hindre ham i Udførelsen paa den sædvanlige Tid; en anden Gang vil et hedt og tørt

Veirlig tvinge ham til Opsættelse, af den ikke ugrundede Marsag, at saadant kunde være skadeligt for den anden Væxt.

Man slaaer det Klever, som skal gøres til Høe, enten naar det staaer fuldt i Blomster, eller naar en betydelig Deel af Blomsterhusene aabne sig, eller førend det begynder at blomstre. Nyttens af begge de første Methoder bestaaer, som man troer, i et større Udbytte af Høe, Nyttens af den sidste derimod i bedre Foder.

Jeg tænker da ikke at Nogen skulde faae i Sinde at afsviste det tidligere slaaede Høe en større Godhed og nærende Kraft; men vel lader det sig betvivle, om en sildig slaaet Klevermark virkelig giver en større Afgrøde, forudsat, at Sommerens Veirlig ikke falder altfor ugunstigt ud for den anden Slæt. I de 8—14 Dage, som den første Slæt tidligere har rømmet Marken, vil Eftervæksten ikke undlade at gjøre Fremstridt, og at erstatte det, som blev opoffret ved hiin. Vist er det fremdeles, at jo længere den første Kleverflæt bliver staaende, desto haardere og seiere, og altsaa ubehageligere for Qvæget, blive dets Stængler; dets Grene gaae mere i Leie, tabe flere Blade, og hvor de staae tykt blive de forneden mugne og skimlede. Endvidere er dog ogsaa vist, at jo længere den første Væxt indtager Pladsen, desto kortere Tid bliver der tilovers for den anden. Vilde man derimod ganske give slip paa denne, eller var der intet Haab om at opnaae

den, saa handlede man naturligviis urigtigt i, at tage den første Slæt for den var fuldt i Blomster, da Tabet i Henseende til Qvantiteten ikke vilde blive tilstrækkeligen erstattet ved Gewinsten i Henseende til Qvaliteten.

Endnu maa man tage i Betænkning, at Kleveret, naar det bliver staaende til det fuldkomment har udviklet sine Blomster, en Tid, hvori enhver Plante sandsynligviis drager den største og sidste Deel til sin Underholdning af Jorden, da mere angriber Jorden, end naar det bliver staaet for denne Epoke; eller, for bedre at udtrykke mig: at, jo mere Saft Kleverets Stamme afgiver til Blomsternes Uddannelse, og jo mere den derved udtømmes, desto flere nye Safter nødes den til at drage af Jorden, naar den igjen skal skyde og sætte Grene paany. Det kunde vel være, hvad Hr. v. Dombasle's Forsøg med Kornet gjøre meget sandsynligt, at alle de Bestandsdele, som udfordres til Frøets Uddannelse, ere i Planten selv, allerede i det Dieblik at denne staaer i fuld Blomstring. Naar nu, som man paastaar, Kleverfrøeavlens udtømmer Jorden, saa gjør jo den fuldkomne Uddannelse af Blomsterne det samme, eller snarere de mere end Frøet. Men vilde man nu end betvivle denne Udtømmelse af Jorden, eller ansee den for ubetydelig, saa bliver det dog vist, at intet svækker selve Kleverstammen mere end Blomsters udviklingen. Ifølge dette kjøbes den større Afgrøde

af første Slæt paa den andens Regning, og der vindes altsaa intet andet derved end grovere Foder.

Mindre er Skaden, naar Kleveret slaaes i Halvblomstringen, hvilket vel og sædvanligst skeer. Men endnu bedre bliver det dog, ogsaa at forekomme denne Epoke noget, saafremt Veirlig og Omstændig; heder ikke gjøre det umueligt; thi, endnu engang! Landmanden kan ikke altid, hvad han gjerne vil.

Det vil ikke være overflødigt, til Bekræftelse paa det Anførte, at høre den fortræffelige Jagttager Marshalls Mening. "Jeg troer, siger han, at man betydeligen skader den anden Klever-slæt, naar man lader den første staae for længe. Saaledes seer jeg hos tre af mine Naboer, at den anden Klevervæxt staaer ganske fortrinligt, medens min ved Siden af staaer meget slet. Uarsagen ligger deri, at jeg slog langt sildigere end de. Deres anden Slæt lover sikkert to Læs Høe af hver Acre, og maaskee faae de endnu et tredie. Derfor vil jeg ogsaa, saavidt muligt, slaae i Begyndelsen af Juni, og i ethvert Tilfælde før den 15de, hvad enten der saa staaer lidt eller meget. Vist er det, at Stammen hurtigere igjen skyder ud, naar Kleveret bliver slaaet midt under Væxten, end naar man venter til Planten har udtømt sine fleste Kræfter."

b. Maade at tage det af paa.

Man tager Kleveret af enten med Græsleen eller med en langskæftet Segel. Er Kleveret endnu

ungt, som naar det bruges til Grøntfoder, eller staaer det magert og tyndt, opreist og ikke sammenflynget, saa er Græsleen et passende Værktøi dertil; men ved stærkt, frodigt, ældre Klever er Seglen det. Med en Hakke i den venstre Haand river Snitteren det rankede Klever fra hverandre, idet Seglen skiller det fra Stammen, hvorved den ikke hindres i at gribe videre; medens Leen forvikler sig eller bliver hængende i det afhuggede. Er Kleveret ganske gaaet i Leie, saa ere gode Naad dyre; Slaaekarlen veed ikke hvor han skal tage fat, og er ikke istand til at gjøre et reent Hug med Leen. Snitteren derimod ruller med sin Hakke Kleveret hen imod sig, og danner derved et samlet Bundt, som ikke sammenrives, men under Lorryngen blot maa vendes, hvorved de saa Blade, som falde af, for det meste blive i Bundet. Denne Naade at tage Kleveret af paa, bruges almindeligt fra Naas og til Havet, og jeg er overbevist om, at den, der ret forstaaer at omgaaes med Seglen, ikke let nogensinde igjen vil sætte Leen paa sit Kleverhoe. I Flandren afskjæres Kleveret allestider med Seglen; Staaerne eller Snittene gjøres tynde, og lægges ligesaa regelmæssigt, som det pleier at skee med Kornet. Saaledes bliver det liggende i to Dage, derpaa opstilles de afstkaarne Bunder to og to mod hinanden, saaledes at den Deel, som hidtil laae paa Jorden, kommer yderst. Naar Kleveret efter 5—6 Dage er tørt, bindes det i Knipper og indages. Man kan

ikke nægte, at denne Methode giver noget mere Arbejde, men ligesaa lidet kan nægtes, at det er den hensigtsmæssigste af alle, idet ikke et Blad derved tabes.

a. Kleverets Lørring paa sædvanlig Maade.

Under Lørringen kan Kleveret ikke saaledes fastes omkring, som Græsset. Jo mere man rører derved, desto flere Blade falde af, hvorfor og Mange næsten age de nøgne Stængler hjem. For at undgåe dette lader man for det Første Staaerne ligge een eller to Dage for at tørres, derpaa vender man dem sagte med et Rivestak, og bringer dem næste Dag med en Fork i løse spidse Smaahobe. Atter een eller to Dage sildigere vendes Hobene; men dette maa skee forsigtigt, altsaa med Hænderne. I gunstigt Veirlig kan det efter nogle Dage læses fra disse Smaahobe; hvis ikke, saa samles, om Morgen tidligt, naar Duggen netop er gaaet af, 3—4 af Smaahobene i noget større Hobe. En fast Regel er det, at gjøre disse Hobe og Smaahobe saa løse som muligt, og, især med Hensyn til de første, den følgende Dag rage noget op i dem og lufte dem. Er Veirliget ikke altsor ugunstigt, bliver Kleverhøet færdigt i 6—7 Dage.

Hobene maae altid sættes i Rader, hvorimellem Bognen kan fjøre uhindret, og hvorved Læsningen og Hjemagningen lettes. Saavidt muligt maa Læsningen skee om Morgen, medens Kleverhøet

endnu er noget fugtigt af Duggen. Man maa ikke lade sig affkrække fra Indagningen ved Stængernes blot visne Udseende; disse udtørres først fuldkomment hjemme, og gjøre ikke det Hele nogen Skade.

Langt vanskeligere er det, at gjøre Kleveret til Høe, i vedholdende slet Veir. Det udfordrer nødvendigviis mere Opsigt og Arbeide, naar Fodret ikke skal blive ubrugeligt. Den anførte Behandling bliver vel den samme, kun, siger Schmalz, har jeg benyttet enhver Time, naar det ikke regnede, og det begyndte at lufte lidt, til at løfte op i Kleveret, hvad enten det saa laae paa Skaar eller stod i Smaahobe. Saaledes kunde det aldrig brænde sammen, og der er heller ikke nogensinde et eneste Læs blevet fordærvet for mig, om og Regnveiret har været 14 Dage og endnu længere. Indtræffe Opholdsdage, saa maae de naturligviis ikke forsummes. De gjerrige Landmænd spare Arbeidslønnen og udrette intet imellem Negenbyggerne; idet de mene, at Kleveret dog ikke kan blive tørt i saa kort Tid, og at det altsaa intet hjælper, at vende den vaade Side ned. Men de betænke ikke, at det Nederste, naar det faaer Lov at ligge længe, bliver varmt og stinlet."

En egen Maade, at behandle Kløverhoet paa, og som bruges i Norfolk, anfører jeg her efter Marshall. "Saa snart, siger han, Kleveret er saa tørt at man ikke behøver at frygte for at det skal raadne, saa fører man det sammen i Hobe, hvoraf

5—6 udgjøre et Læs. I disse Hobe bliver det staaende 8—14 Dage. Enkelte Regnbyger skade det da ikke, kun længe vedholdende Regn formindsker mærkeligt dets Godhed. Alligevel holde Landmændene denne Fremgangsmaade for fordeelagtig. Kleveret ndveires i Hoben; Høet bliver tilstrækkeligt og dog ikke for tørt, hvorved der falder færre Blade af ved Læsningen og Indagningen, end om Kleveret var gjort til Høe paa den sædvanlige Maade.”

d. Kleverets Lørring paa Stilladser.

Beirligets Usikkerhed og Ustadihed i mange Egne, Mangel paa Infstræk, den skyggesfulde Veligheden, Markernes fra Solen bortvendte Helling, vaade Comre vanskeliggjøre ikke sjeldent Kleverets Lørring. Dette gav derfor, især i Bjergegnene, Anledning til, at tørre Kleveret paa Stilladser, de saakaldte Kleverryttere. Da vi indførte dem paa Hohenheim for omtrent 5 Aar siden, og have befundet os ret vel ved dem, saa kan jeg ikke alene angibe, men ogsaa anbefale Brugen af dem.

Enhver Rytter bestaaer af en 8—10 Fod lang, eller endnu længere, stærk og forneden tilspidset Pæl, gjennemboret i forskjellige Retninger af 3—4 over hverandre anbragte Huller, igjennem hvilke der stikkes fire Fod lange Stave. Hullerne sidde omtrent $1\frac{1}{2}$ Fod fra hverandre, og det nederste tre Fod ovenover Pæleens Spidse. Naar Rytterne skulle bruges, borer man for med et Pælejern, banker dem derpaa

ned, saa at de ikke siden kunne blæse om, og sørger for at de komme til at staae i Rader, for ikke siden at være ibeien for Vognen.

Ved Behængningen eller Dypakningen iagttages følgende Regler:

1. Den friske Kleverfaar bliver liggende een Dag for at visne.

2. Det maa ikke pakkes fast sammen, men lægges temmeligt løst ovenpaa Tværstaverne, hvorved man begynder med den nederste.

3. Dphængningen maa ikke skee i Regnveir.

4. Kleveret paa den nederste Tværstav maa ikke hænge ned til Jorden, hvorved Fugtigheden vilde forhindres fra hurtigt at bortdunste.

5. Til hurtigere Tørring maa man ikke lægge mere end 100 Kilogrammer (200 Pd.) grønt Klever paa en Rytter af 7 Fods Høide, hvilket, da 100 Pd. grønt sædvanligen give 22 Pd. tørt, beløber sig til 44 Pd. Kleverhøe af hver Rytter; hvorefter det fornødne Antal Ryttere til en given Klevermark beregnes.

Jeg veed, at Mange ikke have taget det saa nøie med at følge de anførte Forskrifter, men Erfaringen har overbevist os om deres Nytte, og i det første Aar fik vi, fordi vi negligerede dem, meget skimmlet Høe, som siden maatte tørres ved Solen. Udføres Arbeidet blot med Jagttagelse af de saa angivne Regler, saa behøver man slet ikke videre at bekymre sig om det opstablede Klever, der af sig selv for-

vandler sig til det skønneste Høe. Man kan endog lade dette hængse saalænge derpaa, indtil den anden Kleverflæt gjør det nødvendigt at skaffe Nyttene afveien. For denne Slæt, ifald den ellers skal tørres, komme Nyttene endnu mere tilpas, da Kleverets Lørring bestandigen bliver vanskeligere jo længere det rykker mod Enden af Sommeren.

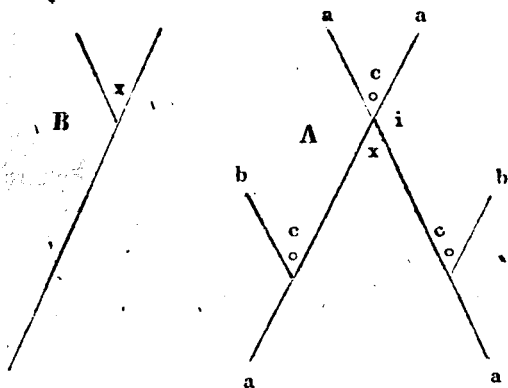
Den første Anskaffelse af saadanne Nyttene, som og deres aarlige Istandsættelse og Completering, er, især i skovløse Egne, temmelig kostbar. Hertil kommer endnu Udgifterne for Medramningen, Oplægningen o. s. v., hvorved Højergningsomkostningerne blive større, end ved den sædvanlige Fremgangsmåde. Imidlertid er det dog meget magtpaaliggende, at sikke Vinterfoderet i saadanne Egne, som ere underkastede en hyppig Forandring af Veirliget, eller og andre Steder, i et Aar, hvor man ikke kan stole paa Veiret.

Brugen af Klevernyttene (saakaldte Heitzen) paa svær Jord frembyder nogle ikke ubetydelige Vanskeligheder; thi det er ikke nok, at der bores Huller til dem med et Hølejern, men hver enkelt Nytt maa desuden bankes ned med en svær Trækølle. Ved denne Bankning blive Hovederne paa Nyttene ikke lidet beskadigede, og der springer ofte hele Stykker af dem. Endnu vanskeligere og langsommere gaaer dette Arbejde, naar der er Stene i Jorden. Desuden brækkes Tversikkerne eller Armenene paa Nyttene, deels ved Kleverets Oplægning,

deels ved at føres frem og tilbage, og Slikkeriet faaer aldrig Ende. Dette bevægede mig til at pønse paa et Apparat af en anden Indretning, som hurtigere kan gøres færdig, varer længere, og er anvendeligt paa den haardeste og meest stenede Jordbund uden Banken og Nedramning. Udfaldet ydede mere end jeg ventede; thi ikke blot opfyldtes hine Betingelser, men ogsaa bleve Omkostningerne, ved Anvendelsen af Kleverdrageren (et Ravn, jeg selv har givet den) meer end det Halve forringede, uden at dens første Anskaffelse kostede mere, ja, naar man seer paa Varigheden, endogsaa mindre end Anskaffelsen af Kleberrytterne.

Kleverdrageren bestaaer af enkelte Bukke, af hvilke jeg med nogle Streger her vil afridsse een.

To stærke Stænger a a krydse hinanden i Punctet i. b b ere to Tapper, som slaaes fast i hine

Stænger. c c c betegner 3 Stofke, over hvilke Kleveret ophænges og opstablet. 3 Bukke og 6 Stofke danne en Drager. Som man kan tænke stilles den ene Buk i Midten og begge de andre ved Enderne. Da Drageren bestaaer af to Stangs- længder, saa maae Stængerne naturligviis komme til at ligge over hverandre paa den midterste Buk. For at Drageren ikke skal give sig mod nogen af Enderne, og saaledes falde om, understottes hver af de yderste Bukke af en Tvefork. Da man imids- lertid ikke altid er forsynet med et tilstrækkeligt An- tal af saadanne Trætvæger, saa tager man en stærk Stang, indsætter oppe imod Toppen af samme en Tap af en Fods Længde, som Fig. B viser. Denne Støtte stilles paa skraae imod Bukken, som igjen lænes noget over paa hiin, saaledes at A x kommer til at hvile paa B x, hvorved Bukken seer ud som om den havde 3 Been. Nu oplægges Kleveret, idet man begynder med at behænge de nederste Stænger først. Den belæssede Drager ligner tilsidst en Hsi, under hvilken Luften har frit Spillerum. Selv den stærkeste Storm vilde neppe være i stand til at omstyrte den.

Det er indlysende, at man ved at anbringe flere Bukke ogsaa kan forlænge Drageren, hvorved der spares en Deel Støttetvæger. De Stænger, som vi betjene os af, ere gamle Humleraster. Af- standen mellem Bukkene retter sig efter Stængerne's Længde. Længden af den Drager, hvorom Talen

vil være i den følgende Beregning, udgjør 26 Fod, og dens Last er 15 Lpd. Høe p. m.

Det vil ikke være overflødigt at sammenligne begge Lørringsmaaderne, paa Ryttere og Dragere, med hinanden, efter et nøiagtigt Forsøg, som jeg har anstillet dermed. Beregningen grunder sig paa den første Kleverslæt af en Hektar (omtrent $1\frac{1}{2}$ Ed. Land).

Ryttere.

Der udfordredes	177 Stykker. *)
til at gjøre Huller, Mandfolk	16 Timer 51 Min.
til Medramningen, Mand-	
folk	7 — 22 —
til at opstable Høet, Fruens	
timmer	89 — 33 —

Arbejdstiden 113 Timer 46 Min. **)

Dragere.

Der udfordres 32 Stykker.

Dertil høre:

Stænger	192 af 16 Fods Længde.
Bukke	96 — 5 — Høide.
Støtter	64;

---

*) Paa en anden Mark behøvede man ved ligesaa stærkt Klever kun 140 af dem, Medium altsaa 158.

**) Burger regner for sin Egn kun 72 Timer halvt Fruentimmer = halvt Mandfolke = Arbejde paa Hektar.

til at opstille Dragerne og ophænge Kleveret ialt 47 Timer 37 Minutter. Altsaa kunne samme Arbejdere i samme Tid næsten overkomme $2\frac{1}{2}$ Gang saa stort Areal ved Brugen af Dragere, som ved Brugen af Ryttere. De første have altsaa afgjort Fortrinet, endog uden at deres øvrige Fordele tages i Betragtning; hvoriblandt Frem- og Tilbageforsælen, det mindre Rum, som de udfordre til Gjemmesæd om Vinteren, ikke maa forglemmes.

Antage vi, at den første Slæt af en Hektar Klever beløber sig til 30 metriske Centner ($375\frac{1}{2}$ Lpd.), saa gaaer der 1 Lime 38 Min. til Bjergningen af eet metrisk Centner ($12\frac{1}{2}$ Lpd.) ved Hjælp af Dragere, hvormed enhver kan sammenligne de sædvanlige Omkostninger derved.

Naar jeg ikke anfører den Klappmeierske Methode at bjerge Høe paa, saa skeer det, fordi jeg et Par Gange har forsøgt den, men befundet mig slet derved; hvilket ogsaa er hændet Andre.

§. 11. Afgrøde og Værdie.

Klima og især Jordbund have langt mere Indflydelse paa Kleverets Afgrøde end paa Kornets, og langt snarere kan en god Cultur erstatte Manglerne af saadanne Indvirkninger, ved dette end ved hiint. Derfra hidrører den overordentlige Forskjellighed i Angivelserne af Kleverafgrøder. Hertil kommer endnu den Vanskelighed, at man hoist sjældent kjen-der den egentlige Afgrøde, da den kun meget sjældent

veies, men bestemmes saa omtrent efter Læs, og indages, snart tidligere, snart sildigere meiet, snart mere, snart mindre tort.

Uagtet nogle Angivelser derover, som jeg har for mig, og som beløbe sig fra 44 til 110 metriske Centner *) Høe af begge Kleverflæt, saa vover jeg dog ikke heraf at uddrage noget Gjennemsnit, som da vilde beløbe sig til 77 saadanue Centner; men et Medium af 50 metriske Centner af Hektar vil vel i Almindelighed tilfredsstille Kleverveinnerne.

I Hohenheim gav 1824 den første Slæt af Kleveret, der var saaet blandt Kartoffel:Byg, 37,4 metriske Centner Høe; det, som efter Trevangskdriftens Regler var saaet blandt Spelt:Byg, gav 41,7. Hvad Efterslættten angaaer, saa kan jeg ikke med Bestemthed angive Udbyttet, da den anden Slæt af særdeles Aarsager blev slaaet tre Uger tidligere end den skulde. Jeg troer imidlertid ikke at sætte den for høit, naar jeg anslaaer den til $\frac{2}{3}$ af den første. Altsaa gav det første Kleverland 62, det andet 69 metriske Centner af Hektar, Medium 65,5 metriske Centner.**)

Da Kleveret ved Tørringen taber 75—80 Procent i Vægt, eftersom det er slaaet tidligere eller sildigere,

*) Et metrisk Centner = 100 Kilogrammer = 200 $\frac{1}{4}$ Pbd.;
altsaa 50 metr. Cent. af Hektar = 55 $\frac{1}{4}$ Centner (danske)
af Ed. Land. Udg. Ann.

**) I Gjennemsnit 4700 Pbd. Høe af een Württemberger
Morgen (7500 □ M.).

faa giver 50 metriske Centner Høe, medens det endnu er i grøn Tilstand, omtrent 250 metr. Centn. Foder. Antage vi, at en Koe daglig æder 80 Pd. Klever, og Grøntfodringstiden varer 150 Dage, saa viser det sig, at 4 Køer kunne i den anførte Tid underholdes af en Hektar, hvilket ogsaa noiaigt stemmer med de af Hr. Diercxsen ved Antwerpen gjorte Jagttagelser.

Nogle have villet tillægge Kleverhøet et høiere Værd end Enghøet; men ikke at tale om, at der er betydelig Forskiel paa første selv, alt efter som det er flaaet før, under, eller ved Enden af Blomstringen, og meer eller mindre omhyggeligt bevaret imod Bladenes Affald, saa er Forskiellen paa Enghøet endnu meget større, efter Jordbundens Bestaaffenhed, hvorpaa det er voxet, de Græsarter og Urter, hvoraf det bestaaer, og den Qvalitet, som disse, ifølge Localiteten, have antaget. Lige vi det Høe, der er hjerget paa sumpige, sivbegroede Enge, saa kan eet Centner Kleverhøe være mere værd end fire Centner saadant. Men det er at sammenligne gode Vare med slette. Efter min Mening har Amtmand Bloch angivet den rigtige Maalestof derfor. Ifølge denne sætter han det Kleverhøe, der er hjerget før Blomstringen, lige med det bedste Enghøe; det, der er flaaet under Blomstringen, lige med sædvanligt Enghøe.

Angaaende Anvendelsen til Fodring, siger Schmalz: "Alle Fæcreatnre æde meget gjerne Kle:

verhøe. Køerne malke, ved tilstrækkelig Drikke, meget godt derefter; Melken er af en god Egenkab og meget velsmagende. Særdeles tjenligt er dette Høe for Moderfaarene; de faae megen Melk, og Ulden voxer godt efter det. Allerede Lammene i Moderlivet have Gavn af Kleverhøet; de ere store, stærke og sunde. Ved Kleverhøet var jeg istand til at forsøge mit Schæferie fra 450 til 900 Stykker.”

Som Tillæg maa jeg endnu anføre, at man i Westphalen tildeels, istedetfor at tørre Kleverhøet, lægger det ned som Suurkaal. Man overstjærer det een eller to Gange, træder det lagviis ned i Tønder, eller i Beholdninger, som enten ere murede eller blot gjorte vandtætte med Leer; strøer noget Salt mellem hvert Lag og lægger Bægt paa Laaget. Trækker Kleveret ikke af sig selv Suppe nok, saa maa man gyde saameget Vand derpaa, at Bædfken kommer til at staae en Tomme over Laaget, og siden bestandig søge at vedligeholde den i denne Høide, dersom den skulde bortdunste eller paa anden Maade svinde hen. Paa denne Maade kan Klever-suurkaalen gjemmes til første Kleverflæt i det næste Aar; og, blandet med Hakkelse, eller ogsaa ublandet, giver den et for Køerne særdeles triveligt og melkesrigt Foder. Friherre v. Hovel i Grevskabet Mark forsikrede mig, at han aldrig vilde tørre Kleveret, naar han var tilstrækkeligen forsynet med Beholdninger til at nedlægge det i.

For rigtigheden at vurdere Kleveravlens Nytte i

dens hele Omfang, maa dens almeenerkjendte gunstige Indvirkning paa Jorden ikke oversees. Heri kan vel ikke noget andet Product maale sig med Kleveret. Vel gjore Lucerne og Esparcet det samme, men først naar de have havt Jorden i Besiddelse i flere Aar. I Aar nedploiede vi den tredie Slæt, som allerede var en Fod høi, til Spelt, og jeg haaber, at denne vil være tilfreds dermed, ja maaskee blive for frodig, Skøndt den kommer først som femte Halm. Marken havde nemlig 1821 1) Raps, gjødet; 2) Spelt, 3) Byg, 4) Klever, gipset, og nu 5) Spelt; derpaa skal den 1826 bære Havre. Uden Kleverets Mellemkomst vilde saadant aldrig gaae an; maaskee heller ikke nu, dersom Kleveret var slaaet tre Gange.

I Flandren saae man ofte Klever blot i den Hensigt at ploie det ned om Efteraaret. Da Karrosterne, efter Flamlændernes Mening, stærkt angribe Jorden, saa saae de Klever over den derpaa følgende Hvede eller Hør, nedploie det i samme Efteraar; hvorved de søge at give Jorden en Erstatning for hiin Udtømmelse. Især paa vaade Jorder ynder man denne Methode, da de ved Kleveret blive tøvere.

§. 12. Frøavlens.

Til Frøavl vælger man ikke saadanne Marker, hvor Kleveret af Frodighed gaaer i Leie. Her blomstrer det bestandigen og bærer fordetmeste kun

golde og tomme Knopper. Den bedste Jord dertil er vel en god, eller dog godt dyrket Sandjord. Man lader regelmæssigt den anden Slæt staae til at bære Frøe, fordi den første, formedelst sin Frødighed, med mere Fordeel benyttes til Foder end til Frøe. Men man vælger fornemmelig saadanne Vletter, som ere de første der slaaes, eller dog før St. Hansdag, fordi man ved det sildigere staaer Fare for, ikke at kunne faae Frøleveret tilstrækkeligt tørret om Efteraaret. I gunstigt Veirlig, og med frodigt blomstrende Klexer, som ikke er gaaet i Leie, er det meget raadeligt, at bestemme en Deel af den første Slæt til at bære Frøe, da man dog ikke er sikker paa, hvad der kan blive af den andens Frøe. Frøet af hiin første Slæt er da allerede modent i Begyndelsen af August, og kan, formedelst Heden, bankes af paa Seildug paa Marken selv, hvor Hovederne lettest stille sig fra Straaet.

Frøleveret tages af med Leen, men dog bedre med Seglen. I ethvert Tilfælde bliver det liggende i to Dage, vendes derpaa forsigtigt, og atter efter et Par Dage sammenhobet. Man stiller nemlig 3—4 Snit eller Skaar ubundne med Hovederne mod hverandre, og omvinder dem øverst om Toppen med nogle Halmstraae. Skulde disse Rokke blæse om, saa maae de rettes og endnu samme Dag, da Fugtigheden ellers betydeligt skader de paa Jorden liggende Frøhuse.

Den i Skandren saa hyppigt forekommende

Methode, at lade de modne Frøhuse afplukke ved Born, før Meiningen, er vistnok den, hvorved man gaaer sikkest tilbærts, idet man, uafhængig af Veiret, kan tørre Frøhusene hjemme; men den er mere bekostelig. Var man imidlertid nødt til, at samle Kloverfrøe af en Mark, som var besat med Hør; silke, eller blot med Weibred, saa er det den eneste raadelige Methode, at afplukke Hovederne med Haanden, medens Kloveret endnu staaer. Desuden har den endnu den Fordeel, at Frøkløverfoderet bliver meget bedre, idet det ikke, som paa den sædvanlige Maade, kommer under Pleilen, og Bladene altsaa ikke bankes af Stænglerne.

Med Hensyn til Kloverfrøets Behandling ved Indhøstningen troer jeg, ikke at kunne gjøre bedre, end at meddele den ærede Læser Hr. Elsners Fremgangsmaade efter hans egne Ord. "Først, siger han, lader jeg Kloveret blive fuldkomment modent, endog saavidt, at de seentblomstrende Kapsler have, om just ikke ganske tørre, saa dog fuldkomment uddannede Kjerner. Ved seentblomstrende Kapsler forstaaer jeg imidlertid ikke saadanne, som ofte ved en efter lang Tørke faldende Regn skyder ud af Stammen, men kun de, som, forsinkede ved Hovedblomstringen, ofte først begynde at blomstre, naar den største Deel af Kapslerne modnes. Tidt opper bier man ikke de saaledes forsinkede Blomster, for ei at give det første Frøe til Priis; men det kan man uden Fare. Skynder man sig altfor meget

med at hugge Frøekleveret, saa maa det, formedelst den megen i Stænglerne værende Saft, blive liggende altfor længe. Det faaer da let Røst af Regn, og derved taber man mere af det første Frøe, end om det havde staaet længere, og har desuden af de umodne Kapsler slet Frøe, som endda er vanskeligt at faae af. Lader man derimod Frøet opnaae sin fuldkomne Modenhed, saa tørres det med største Lethed. Sjeldent tør jeg lade mit Frøeklever ligge længere end 3—4 Dage, og alligevel gaaer Tærskningen ret godt fra Haanden. Naar Skaarne ere vendte og noget tørrede, saa opstilles det i Rokke eller Smaahobe; og naar det da er tilstrækkeligt tørt, hvilket ved min Fremgangsmaade skeer i fire Dage, saa indages det paa Bogne, beklædte med Seildug, og om mueligt stoves ind over Løgnulvet, hvor det bliver liggende til det skal tærskes. *) De aftarstne Frøhoveder bredes ud paa et luftigt Gulv, halvanden Fod tykt, og aftarstes siden i tørt Frostvær, hvorved jeg bruger følgende Fremgangsmaade. Det er en antaget Regel, at Kapslerne skulle tolv Gange stærkt gjennemtærskes og derpaa sigtes, men hertil bruges blot Gold af Metals traad; det første med Abninger af fire Quadratliniers Størrelse, det andet med en tredie Deel snevrere Abninger. Hvad der bliver tilbage paa

---

*) Ved smaae Quantiteter aftarstes Frøekapslerne bedst strax ved Indagningen.

første og andet Gold, tærskes om. Sigtningen skeer i Lusttræk, hvorved Frøet allerede bliver saa reent, at det paa en Haarsigte kan stilles fra Stov.”

Hurtigere gaaer Udtærskningen fra Haanden, naar man først foretager den om Foraaret, og da foreløbigen sætter Frøhovederne i Solen. Men denne Tærskning om Foraaret indfalder forsilbigt, naar Kleveret skulde saaes over Vintersæden, ligesom ogsaa, naar man har et stort Partie at stille til Salg. Fordeelagtigst vilde det være, først at benytte Frøet et Aar silbigere; thi da kan man oppebie de varme Dage i Mai, og efter Behag udsætte Frøhovederne for den hede Sol. I Mangel af Plads, til at brede dem paa, kan man ogsaa gjemme dem i Bunker, som stadigen fastes. Vanskeligst gaaer Kleverfrøet af Kapslerne, naar det noget fugtigt er bragt i Huus. Istedetfor de forskjellige fine Gold af Metaltraad, hvorom Hr. Elbner taler, og hvormed ikke Enhver er forsynet, kan man sætte et gjentaget Brug af Rensmaskinen.

Men paa hvilken som helst Maade, man saa søger at saae Frøet ud, saa bliver det et langvarigt og trættende Arbeide. Det var derfor meget at ønske, om det mueligen kunde indrettes saaledes, at dette kunde udføres paa en Mølle. Kleverets Torring i Bagerovnen vilde naturligviis meest fremme Sagen; men ogsaa medføre den største Fare. Godheden af det paa denne Maade behandlede Kleverfrøe er høist tvetydig. Sikkrere, men naturligviis

ogsaa meget langsommere end i Bagerovnen, lader det sig tørre i stærkt ophedede Kamre. Sweizer anbefaler Frøets Udstampning i en Oliemølle, men angiver ikke Fremgangsmaaden dermed. De hollandske Lærskevalser skulle være meget passende til at tage Frøet af med.

Frøleverfodret har til Opfodring vel ikke samme Værd, som Kleverhøet, men det staaer dog i den Henseende fuldkomment lige med Halm af Sædagsgrøder; og Avnerne overgaae alle Kornavner.

Det Spørgsmaal, om Kleverfrøavlen angriber Jorden, og altsaa skader de følgende Frugter, bejaes af Nogle og benægtes af Andre. Jeg, for min Deel, har fundet langt flere Landmænd, der stemmede for Nei, end for Ja. Begge Parter grundede deres Mening paa Erfaring. Vilde vi ikke afvise nogen af disse Meninger, hvortil vi, da Talen er om Kjendsgjerninger og ikke om Anskuelser, heller ikke ere berettigede; saa lader det sig slutte, at den ved Frøet bevirkede Afkræftelse ikke maa være meget betydelig; eller at den, der hvor den finder Sted, hidrører fra tilfældige Uarsager, som ikke overalt ere lige. Deriblandt tør jeg blot regne: a) den Andeel af Kraft, som er i Jorden, b) at Jorden er meer eller mindre flittet for Kleveret, og c) den Tid, paa hvilken Kleverfrøet indhøstes.

Med Hensyn til a. gjælder det samme, som der gjælder for Rapsen. Saa uskyldig jeg end troer, at denne er i det anførte Punct, og saa me:

get jeg og Nar for Nar har bestyrket mig i denne Troe, saa kunne og Andre have Ret til at troe det Modsatte, nemlig Saadanne, som ville avle kraftige Værter paa en kraftesløs Jordbund. ad b. kan vel almindeligt antages, at en Jordbund saa meget destomere angribes af en Gjenstand, som den, ifølge sin naturlige Beskaffenhed, er mindre stiftet til at frembringe samme Gjenstand — og omvendt. ad c. forudsætte vi, som en nødvendig Betingelse for at Hveden fuldkomment kan trives, at Klexerageren fældes 3—4 Uger før Hveden bliver saaet. Hvor altsaa dette hindres, ved at Klexerfrøets Borttagelse af Marken forsinkes, der maa naturligvis Hveden lide derunder.

Hvor man er vant til at gjøde Klexerstubbene noget til Hvede, eller føler sig bevæget til, at lade den første Slæt staae til Frøe, der vil man ikke mærke noget Tab paa den efterfølgende Hvede. Dog lad det være, som det vil, saa er det dog et Spørgsmaal, om ikke 4—5 metriske Centner Klexerfrøe — thi saameget avler man ofte i det Eleviske af Hektar — er tilstrækkeligt til, naar alle Omkostningerne ere fradragne, at dække den ubetydelige Udtømmelse af Jorden, som kunde bevirkes ved Frøavlen? Og, om det virkelig kan kaldes en Udtømmelse, hvad der blot er en Formindstelse i den Kraft, som Klexeret i grøn Tilstand meddeler Jorden, en Kraft, som altsaa ikke ligger i Jorden, men oprindeligt boer i Klexeret? Eller vilde man gjøre dette

ansvarligt, fordi det fortærer for egen Regning, og troligen betaler, om ikke Jorden, saa dog Landmanden den Fortæringen? Men der gives panisk Skræk ligesaavel i Landvæsenet, som i Krigen!

Hvor vigtig Frøavlen er for Flandren, viser sig af følgende Pengeberegning. Man anslaaer der den hele Kleverafgrøde af Hektar til 220 Gylden. Tages Frøe af anden Slæt, saa bærer den i Gjennemsnit 360 Kilogrammer*) (ved Lockeren i Waesland 550—560). Hiint Frøe er 150 Gylden værd, hvortil kommer Værdien af første Slæt til 120 fl., den hele Afgrøde altsaa liig 270 fl. foruden Frøfodret, som da idetmindste beløber sig til 40 fl. Altsaa faaer Flamlænderen ved Frøavlen 90 fl. mere af Hektar, end dersom begge Kleverflæt vare gjorte til Høe.

Det eneste, der kan betragtes som skadeligt ved Frøavlen, er Høstens Usikkerhed, da en fire og tyve Simers Østen; eller Nordostvind er istand til at gjøre Blomsterne golde, og saaledes i egentlig Forstand at quæle Landmandens Haab i Blomsteret. Men hvilke Lyssider paa denne Jord have ikke ogsaa deres Skyggesider!

---

*) En Kilogram er omtrent $2\frac{1}{400}$ Pb.